

ПЕРЕКЛАДИ

ISSN 1682-5268 (on-line); ISSN 1608-0599 (print)

Shidnij svit, 2024, No. 4, pp. 149–176

doi: <https://doi.org/10.15407/orientw2024.04.149>

Nan Gongbo

**LI QINGZHAO. CHAPTERS I–III / TRANSLATION FROM CHINESE,
INTRODUCTORY ARTICLE AND COMMENTARIES BY H. DASHCHENKO**

Hanna Dashchenko

PhD (Philology), Associate Professor

Institute of Chinese Literature and Philosophy, Academia Sinica

128, Section 2, Academia Rd, Taipei, 115, Taiwan

annadashchenko78@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3432-3679

This publication for the first time in Chinese studies presents a translation of chapters I–III (episodes 1–28) of the historical novel “Li Qingzhao” (“李清照”) by the Hong Kong writer Nan Gongbo (南宮搏, 1924–1983). It is the first known attempt to create a fictionalized version of the biography of the great Chinese female poet Li Qingzhao (1084–1155?). The novel was published from April 26 to December 18, 1960 in Taiwan in the *Central Daily News* (中央日報), one of the oldest Chinese language newspapers in the world and the official newspaper of the Kuomintang.

A key element of the novel’s composition is *shi* and *ci* poetry written by Chinese poets of the Tang (唐朝, 618–907) and Song (宋朝, 960–1279) dynasties, which is used as a basis for the plot.

“Li Qingzhao” has never been republished in a newspaper or published as a book. It is partly due to the extremely strong emotional reaction of readers, literary critics, and journalists, who considered the novel as a desecration of the poet’s memory. It has also never been studied by Chinese, Taiwanese, or Western scholars, and has never been translated into a foreign language. Some Taiwanese scholars list this novel as the lost one.

The introductory article provides information about the author, the history of the novel’s publication, and the criticism concerning it. The notes provide explanations of terms and realities as well as brief information about historical characters mentioned in the novel.

Keywords: Nan Gongbo; Li Qingzhao; novel; poetry; biography; criticism

Нань Гунбо

**ЛІ ЦІНЧЖАО. ГЛАВИ І–ІІІ / ПЕРЕКЛАД З КИТАЙСЬКОЇ,
ВСТУПНА СТАТТЯ ТА КОМЕНТАРІ Г. В. ДАЩЕНКО**

Поетеса Лі Цінчжао (李清照, 1084–1155?) сучасниками й наступниками описується як “одна з чотирьох великих поетес у жанрі *ци* династії Сун”, “перша талановита жінка всіх часів”, “перша теоретикня жанру *ци*”, “авторка першої жіночої автобіографії в Китаї” тощо. Масштаб її особистості перетворює її на канонічну постать усієї Рах Sinica, й у ХХІ столітті вона є героїнею численних художніх фільмів та серіалів (“李清照”, 2008 та 2018; “清風明月佳人”, 2020), опер (“李清照”, 2003, 2006, 2008, 2016; “清輝朗照”, 2019) та вистав (“傾國傾情——李清照前傳”, 2012). Її постать привертала увагу науковців¹ і літераторів. Історичний роман “Лі Цінчжао” (“李清照”) авторства гонконзького письменника Наня Гунбо (南宮搏, 1924–1983) є першою відомою спробою створити белетризовану версію її біографії.

© 2024 H. Dashchenko; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The World of the Orient*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Справжнє ім'я письменника – Ма Бін (馬彬), а його друге ім'я – Хань Юе (漢嶽)². Він народився в повіті Юйяо (餘姚) китайської провінції Чжецзян (浙江). За деякими джерелами, Нань Гунбо недовго навчався в Університеті Сунь Ятсена (孫逸仙大學) [蔡造珉 2014, 16], а потім – у Чжецзянському університеті (浙江大學), який закінчив у 1945 р. Однак відомостей про його життя цього періоду не мали навіть його діти [江俊逸 2004, 9]. Після закінчення університету Нань Гунбо деякий час працював співробітником Державного управління продовольства в провінції Цзянсі (江西省糧食局) [张超主 1994, 362]. Потім – журналістом і співробітником редакції щоденної газети “Зачистка” (“掃蕩報”) у Чунціні, після чого протягом кількох років обіймав посаду голови редакції щоденної газети “Мир” (“和平日報”) і головного редактора шанхайської газети “Мирні часи” (“和平時報”) [蔡造珉 2014, 16]. У 1950 р. письменник разом із сім'єю переїхав до Гонконгу, як один з мільйонів незгодних з приходом до влади Мао Цзедуна. За винятком двох років, він жив у Гонконзі до своєї смерті в 1983 р., працюючи очільником різних видавництв [江俊逸 2004, 10]. Через масові антиурядові заворушення в Гонконзі 1967 р. письменник був змушений переїхати на Тайвань, де два роки очолював редакцію газети “China Times” (“中國時報”) [江俊逸 2004, 11].

Займатися письменницькою діяльністю Нань Гунбо почав під час Японсько-китайської війни (1937–1945), коли з'явилися його перші дописи в газетах [张超主 1994, 362]. Завдяки публікаціям історичних романів у гонконзьких газетах він дуже швидко став популярним письменником, а його численні твори виходили майже без перерви до його смерті. Деякі романи Наня Гунбо видавалися та перевидавалися накладом понад 500 тисяч примірників (наприклад, “Ян Гуйфей” (“楊貴妃”)), а деякі мали приголомшливу кількість перевидань. Зокрема, за спогадами письменника, «Перше видання роману “Фея ріки Ло” вийшло в Гонконзі в березні 1956 року... До кінця 1971 року я вже нарахував 34 його перевидання» [南宮搏 28.05.1975]. І це не враховуючи піратські копії, про які згадує Нань Гунбо: “...я бачив три піратські копії в Тайпеї, одну в Бангкоку, одну в Малаї, дві у В'єтнамі та одну чи дві в Індонезії. На Філіппінах також було декілька копій. Крім того, загалом десь 30–40 газет передруковували його” [南宮搏 28.05.1975]. За моїми підрахунками, загалом у творчому доробку письменника 52 історичних романи та 15 романів на сучасні теми, які виходили окремими виданнями, а також 87 романів, які публікувалися в газетах Гонконгу і Тайваню з 1952-го до 1983 року. Нань Гунбо також писав невеличкі оповідання та вірші, а працюючи спеціальним кореспондентом декількох газет, був автором багатьох політичних репортажів.

Історичний роман “Лі Цінчжао” (“李清照”) посідає особливе та неоднозначне місце у творчості Наня Гунбо. На момент його написання він уже був автором понад 40 історичних романів, які були дуже добре прийняті читачами. Але публікація “Лі Цінчжао” викликала напрочуд емоційну і переважно негативну реакцію з боку читачів, літературних критиків та журналістів не лише на Тайвані, а й у Гонконзі, Китаї та інших країнах Далекого Сходу. За спогадами Наня Гунбо, причиною того були три питання, порушених у романі: 1) повторне заміжжя поетеси, попри те що в самому романі це не акцентується; 2) опис сексуальних сцен за участю поетеси та 3) наявність ілюстрацій, які, за словами автора, вважалися непристойними та були використані “як обтяження моєї провини” [南宮搏 05.05.1964]. Згодом обговорення роману в різних газетах набуло форми звинувачень в оскверненні пам'яті поетеси: “Деякі люди навіть закликали мешканців провінції Шаньдун, Жіночу асоціацію та родичів пані Лі помститися мені”, – згадує Нань Гунбо [南宮搏 05.05.1964]. Рецепція роману сучасниками настільки бентежила письменника, що він заприсягся, що переписе його, виправивши виявлені помилки в тексті та змінивши інтерпретацію певних подій [南宮搏 07.05.1964]. Врешті-решт Нань Гунбо вирішив цього не робити, тому цей роман ніколи не перевидавався та не виходив окремим виданням, і наразі ми маємо лише єдину версію, надруковану в тайванській “Центральній

щоденній газеті”. Роман “Лі Цінчжао” також ніколи не був предметом дослідження вчених та ніколи не перекладався іноземною мовою, а іноді він зазначається як втрачений [江俊逸 2004, 216].

Роман “Лі Цінчжао” складається з 220 епізодів³, які друкувалися на Тайвані з 26 квітня до 18 грудня 1960 р. в “Центральній щоденній газеті” (“中央日報”)⁴, одній із найстаріших газет китайською мовою у світі та офіційній газеті партії Гоміньдан [王凤超 1991, 139]. Новий епізод з’являвся практично щодня, але іноді перерви становили до двох днів. Усі епізоди об’єднані автором у 16 глав⁵, у кожній з яких, окрім прозового тексту власне його авторства, також представлено поетичні твори в жанрах *шунь* і *ци* китайських поетів династії Тан (唐朝, 618–907) та Сун (宋朝, 960–1279)⁶. Кожен епізод займав те саме місце на сторінках газети – верхня права частина сторінки. До 1 серпня 1960 р. епізоди друкувалися на сьомій сторінці, але після цього випуску вони також з’являлися на п’ятій, дев’ятій, десятій або одинадцятій сторінках. У середньому кожен з них складається приблизно з 450 ієрогліфів.

Приклад вигляду сторінки газети з 51 епізодом роману “Лі Цінчжао” (від 16 червня 1960 року) та збільшений вигляд цього епізоду

За винятком чотирьох епізодів (№ 3, 7, 39 та 99), всі інші супроводжуються невеликою ілюстрацією авторства Мей Сін (梅心). Поряд з кожною вміщена певна фраза з тексту цього епізоду, вказуючи, який саме момент розповіді зображений на ній. Кожен епізод з ілюстрацією вміщений у прямокутник розміром 4,5 на 6 см.

Приклад ілюстрацій з 1 та 221 епізодів роману “Лі Цінчжао” (від 26 квітня 1960 року та 18 грудня 1960 року відповідно)

Поезія є ключовим елементом композиції роману: Нань Гунбо робить твори Лі Цінчжао та інших поетів фундаментом побудови сюжету. Беручи за основу відомі *ши* та *ци*, він намагається реконструювати події, які могли б бути причиною написання цих віршів, або події, які стали наслідком їхнього написання. У своїй спробі письменник частково ґрунтується на давній традиції коментування творів Лі Цінчжао, коли вчені намагалися датувати вірші, вичитуючи в них згадки про релевантні історичні події та обставини.

“Лі Цінчжао” є незвичним літературним явищем у синологічному світі, специфіка якого обумовлена (1) вкоріненням середньовічної тематики в сучасну маскультуру (публікація в популярній та одній із найстаріших газет китайською мовою у світі, наклад якої значно вищий за наклади більшості окремо виданих романів Наня Гунбо); (2) гендерним аспектом (вибір жінки як головної героїні); (3) патріархатним виміром (традиційне тайванське суспільство з властивими йому жорсткими оцінками дотримання та порушення гендерних норм) та (4) ідеологічно забарвленістю (публікація роману в офіційній газеті Центрального виконавчого комітету “Томіндан” та його критика з боку низки прокомуністичних газет).

У цій публікації вперше в синології наведено переклад перших трьох глав роману (епізоди 1–28), які виходили з 26 квітня до 24 травня 1960 року. Позначення глав подано римськими цифрами (I–III), а позначення епізодів – у форматі 1960.04.26_1, де 1960 – рік, 04 – місяць, 26 – день, а 1 – номер епізоду, зазначений у газеті. Події, зображені Нанем Гунбо в цій частині роману, можна приблизно датувати періодом між 1100 та 1105 роками. Роман супроводжується коментарями, які належать авторці перекладу.

Подяка. Переклад роману Наня Гунбо “Лі Цінчжао” виконаний у рамках проєкту “Традиції китайської риторики: поняття, формулювання, перспективи” (“無核心的傳統——帝制時期『中國修辭學』的多樣性”) на 2024–2025 рр. під керівництвом професора Зеба Рафта (雷之波, Інститут китайської літератури та філософії, Академія Сініка, Тайвань). Авторка висловлює глибоку вдячність Національній раді з питань науки і технологій (國家科學及技術委員會) та Академії Сініка (中央研究院) за наданий грант, підтримку та всебічну допомогу під час проведення цього дослідження.

1960.04.26_1

*Вітер вже вдух, і в пилу аромат пелюсток...
Сонце високо піднялось... Я мляво торкнулась волосся...
Начебто все як колись, втім, без тебе немає життя!
Сльози рікою течуть, і десь в горлі застрягли слова...
Кажуть мені, навесні Шуансі чарівна...
Човник маленький штовхнути і рушити думала я.
Тільки боюсь, Шуансі, що цей човник
З місця ніколи не зрушить – бо туга важка!*

Лі Цінчжао. На мелодію “Весна в Уліні”

I.

Гойдалка розгойдується, вона щосили впирається в дошку ногами, а руками міцно стискає канати⁷. Мить – і гойдалка злітає дуже високо!

– Панно, ну ж бо, ще сильніше! – закричала служниця із зачіскою *шуанцзі*⁸.

Вітер розвіває рукави її сукні, і вона насолоджується цим відчуттям. Вітер розтріпав її довге волосся, висмикнувши декілька пасм із її зачіски, що зараз торкаються щік.

– Панно, ну ж бо, ще сильніше!

– Ти хочеш, щоб я торкнулася неба? – задихаючись, викрикнула вона, стоячи на гойдалці. – Я вже розгойдалася щосили. Та я вже злетіла вдвічі вище за тебе!

– Панно, тож ви – панянка, а я-то служниця!

Дівчина на гойдалці по-дитячому розсміялася; через розмови і сміх її руки й ноги трохи розслабилися, гойдалка почала сповільнюватися, і вона сказала:

– А чи є відмінність на гойдалці між панянкою та служницею? У тебе просто не виходить!

– Служниця ніколи не зможе наздогнати панянку. Панно, Ви⁹ справді чудово гойдаєтеся! Ну, ще трохи сильніше!

– Цайсан, ти знов підбурюєш її! – пролунав голос жінки середніх років.

Служниця на ім'я Цайсан розгубилася, обернулася і зняквовіло вигукнула:

– Пані!

Тієї ж миті дівчина на гойдалці також побачила матір.

– Цінчжао, спускайся! – Мати звернулася до дочки зі злегка докірливим виразом обличчя: – Така доросла, а всі сили витрачаєш на гойдалку.

– Я зовсім не щосили! – тримаючись руками за канати, Цінчжао зупинила гойдалку і швидко зістрибнула з неї. – Матінко, ти спеціально прийшла, щоб завадити мені кататися на гойдалці?

– Звісно ні! – Мати глянула на доньку, похитавши головою, додала: – Цінчжао, подивися на себе, все чоло спітніло. О, і пахви теж спітнілі! Ну і ну! Завтра накажу комусь зняти цю гойдалку!

1960.04.27_2

– Матінко, невже ти говориш це серйозно? – Злегка усміхнувшись, вона витерла піт із чола шовковим шарфом, що раніше прив'язала до гойдалки, і лукаво промовила: – Якщо ти справді знімеш її, у батька не буде можливості подивитися, як матінка катається на гойдалці!

– Ах ти, дитино! – трохи знітившись, мати розсміялася. – Чим старшою ти стаєш, тим рідше дотримуєшся правил пристойності.

– Я бачила це на власні очі. Батько підтримував тебе, коли ти ставала на гойдалку! – вона навмисно дражнила матір. – Це було вдома в Цзінані!¹⁰

– Це було багато років тому!

Мати глянула на гойдалку, і минуле раптом повернулося. На її обличчі промайнула тінь смутку за минулими роками. Проте перед донькою ця туга за молодістю не могла тривати довго – щойно з'явившись, ці думки розсіялися. Дочки вважають, що їхні матері ніколи не були молодими, оскільки, коли діти починають жити, вони завжди вбачають своїх батьків або дорослими, або старими. Розум дитини, можливо, керується прихованою думкою: якщо в людини є нащадки, вона має бути літньою! Тому діти будуть вважати старою навіть свою двадцятирічну матір. Такі думки теж не оминули талановиту і прекрасну Лі Цінчжао.

Вона не розуміла почуттів матері щодо свого віку і далі жартувала:

– Так ось, матінка теж гойдалася на гойдалці, чи не так?

– Цінчжао, батько кличе тебе, – мати вирішила змінити тему. – Він нещодавно повернувся і зараз у кабінеті.

– Імовірно, питає мене про переписування книжок... – зневажливо промовила Лі Цінчжао й кинула служниці два шовкових шарфи, які були в неї в руці. – Візьми і принеси мені замість них інший.

– Цінчжао, – ласкаво сказала мати дорогою до кабінету, – будь ввічливішою, і я нічого не заборонятиму тобі. Але так гойдатися на гойдалці, як ти робила зараз, справді негідно! Двадцятирічній дівчині не слід так робити!¹¹

1960.04.28_3

– А що, потрібно сором'язливо стояти на гойдалці, наче якийсь стовп?

У присутності матері Лі Цінчжао поводитися зухвало.

– Ну ти й дитина, не можеш хоч трішки бути серйозною!

– Коли я серйозна, то схожа на якогось книжкового хробака! – Лі Цінчжао поправила руками волосся і сказала, ступаючи слідом за матір'ю. – Матінко, я знаю...

У кабінеті батько повільно ходив по колу. Коли донька увійшла, він одразу побачив сліди поту вздовж комірця та під пахвами, насупився і запитав:

– Що це ти робила? Прийшла до мене вся спітніла...

– Вона на гойдалці гойдалася, – замість доньки відповіла мати.

– Батьку, я вже для тебе переписала книжку! – приєднавшись до розмови, донька намагалася порушити іншу тему.

– Я не про переписування книжки тебе збирався запитати, мова піде про інше. Мати тобі ще не сказала? – у куточках батькового рота з'явилася легка усмішка. – Щойно я зустрічався з міністром Чжао, і він від імені свого сина офіційно попросив твоєї руки.

– Ой! – хоча Лі Цінчжао назовні й не показала здивування, ця звістка застала її зненацька, й емоційно вона виявилася до неї геть не готовою.

– Цінчжао, ти ж не заперечуєш? – багатозначно перепитав батько.

– Шлюб – це важлива подія. Безумовно, вирішує батько, – впевнено відповіла вона.

– Тобто не заперечує, – перебила її мати.

Батько весело розсміявся:

– Цінчжао, чи правильно, що ти не заперечуєш?

– Батьку...

Хоча перед батьками вона поводитися вільно, але, коли йшлося про шлюб, завжди бентежилася, тому, опустивши голову, нервово відповіла:

– Я ж сказала, шлюб – це важлива подія...

– Ти вже відмовила семи чи восьми знатним родинам! – не залишаючи їй місця для відступу, батько продовжував тиснути. – Минулого року сім'я Цай, позаминулого року сім'я Хуан і сім'я Лі...

– Батьку, я не...

– Ти відразу не сказала “ні”, ось і добре! Але ти можеш висловити свої зауваження. Сьогодні будуть якісь зауваження? – батько усміхнувся. – Я чекаю твоєї відповіді!

– Батьку, – вона зніяковіла й ухилилася від відповіді, – я повернуся в кімнату, щоб переодягнутися.

Сказавши це, вона розвернулася і пішла.

– Цінчжао, мені потрібно тобі ще дещо сказати! – крикнув їй батько.

– Я скоро повернуся. Батьку, матінко...

Вона йшла дуже швидко і зупинилася вже тільки в галереї. Можливість поріднитися із сім'єю Чжао не заскочила її зненацька, але часу на ухвалення рішення було обмаль, а вона нічого не обмірковувала заздалегідь. Переповнена радістю, вона пробуркотіла: “Чому ж він сам мені про це не сказав?”

Він – це майбутній чоловік Цінчжао, Чжао Мінчен.

Сім'ї Чжао та Лі були з одного міста і добре знали одна одну. Цінчжао та Чжао Мінчен познайомилися, коли жили в Цзінані, і ще з дитинства були закохані одне в одного. Після цього вони розлучилися на довгі роки, і коли Цінчжао разом із батьком, що перебував на державній службі, переїхала до столиці, вона знову зустріла Чжао Мінчена, який навчався там у Вищій академії¹².

1960.04.29_4

Останні пів року Мінчен часто приходив до будинку сім'ї Лі, щоб побачитися з нею. Іноді навіть три-чотири рази на місяць. Коли вони зустрілися вперше після довгої розлуки, то були немов чужі люди. Однак через деякий час знову відкрили для себе одне одного, та й почуття були зовсім іншими. Кохання між юнаком і дівчиною народилося непомітно, і, врешті-решт, вони почали натякати про своє бажання – звісно, бажання жити разом.

Поява Чжао Мінчена змінила її спосіб думок і життя – молода й гарна Лі Цінчжао стала трохи сумувати. Її батьки були життєрадісними, але вона була зовсім не

схожа на них: із 15 років її час від часу охоплював смуток. Проте після того, як Чжао Мінчен став постійно з'являтися в будинку сім'ї Лі, дівчина дедалі веселішала. За останні пів року вона дуже сильно змінилася, весь час невгамовно щебетала, немов пташеня. Зростаючи, дерево змінюється. Розквітаючи, пуп'янок переповнюється життєвими соками, це осередок життя! Так само й людина: будиши закоханою, вона постійно переповнена енергією.

Цінчжао повернулася до свого кабінету і, не переодягаючись, сіла за стіл, розмірковуючи про щось... Якщо казати про традиції, то, звісно, вона досягла шлюбного віку... Їй виповнилося 20 років¹³, а в Бяньцзіні¹⁴ більшість жінок виходять заміж у 18–19 років... А вона ж з вибором тягне вже три роки... Чжао Мінченом вона задоволена...

Думки швидко проносяться в її голові, перед її очима постійно з'являється образ Чжао Мінчена, у її вухах весь час лунає його ледь чутний голос.

1960.04.30_5

– Панно! – Цайсан знову увійшла, тримаючи в руках пару туфель.

– Іди... – Лі Цінчжао махнула рукою.

– Збираєтеся писати *ци*? Панно, я тут не для того, щоб заважати вам, я принесла туфлі, щоб ви перевзулися.

– А... – вона ліниво витягнула ногу, її білі панчохи спустилися й запилилися від гойдання. – Цайсан, принеси мені пару панчіх.

– Я вже принесла. – Усміхнувшись, Цайсан додала: – Шпилька ось-ось випаде з волосся.

– Так, бачу!

Вона рукою поправила шпильку, закріпила її і засміялася, подумавши: “Якби Чжао Мінчен прийшов сюди зараз, він би насупився, побачивши мене в такому вигляді...”

Серед скупчення плутаних думок виникли ледь вловимі ноти. А тут якраз Цайсан з її туфлями і панчогами!

– Повільно-повільно...

Вона встала босоніж, посунула стілець, узяла кам'яну тушечницю й зняла кришку, тримаючи в роті пензлик, розгладила папір, вловила перше відчуття й написала:

Вже зупинила гойдалку...

Ліниво вставши, прибрала волосся.

Ще квітів мало, а роса густа...

Котились краплі поту, сукня заплямована...

Тут раптом бачу – гість прийшов.

А я в панчохах, впала шпилька золота...

Її піднявши, збентежено втікаю я.

Але біля дверей я обернулась крадькома,

Неначе ароматом мей була знов зачарована.

На мелодію “Нафарбую червоні губи”

Вона дописала й пошепки кілька разів прочитала. Цайсан, усе ще тримаючи в руках туфлі, стояла в заціпенінні поруч. Тепер, коли виникла пауза, вона хотіла запитати панну, чи потрібна їй буде *nina*¹⁵. Це вже стало звичкою: щоразу, коли Лі Цінчжао писала *ци*, вона воліла сама кілька разів зіграти й заспівати його, щоб внести зміни в тональність мелодії.

– Ні, не треба. Я поки що не буду співати його!

1960.05.01_6

– Панно, до вас гість прийшов! – із двору почувся голос іншої служниці.

– Гість? – здивовано запитала Лі Цінчжао.

– Це я, сестро¹⁶, Чжао... – пролунав радісний голос, і біля дверей кабінету з'явився й сам чоловік.

Лі Цінчжао ще по голосу зрозуміла, що це Чжао Мінчен, тому відсунула стілець і встала. Але тут же зрозуміла, що зустрічати гостя босоніж, без туфель і панчіх, звісно ж, непристойно! Тому швидко сказала:

– Ні, не входь, почекай мене у вітальні!

– Я вже увійшов. Цінчжао, чим це ти зайнята? Мені не можна входити?

– Ой!

Тієї ж миті Лі Цінчжао пригадала, що вона гойдалася на гойдалці і її одяг був брудний. Вона щойно думала про те, як Чжао Мінчен насупиться, коли побачить її в такому вигляді, і ось тепер він насправді все це побачив. Як же соромно!

Вона тупнула ніжною:

– Чому це ти входиш без попередження?!

– Потрібне ще якимось попередження? Про мій прихід тобі вже повідомили знадвору. Чому ж це мені не можна увійти до кабінету?

Кажучи це, він побачив її босі ноги, і їхній вигляд змусив його серце дивно здригнутися. Він ніколи не бачив її босих ніг, але вони були надзвичайно красиві. Білосніжні, стрункі, довгі – до чого ж витончена краса! І водночас так його збуджують...

– У мене ноги босі. Гей! Не дивись! – Лі Цінчжао зніяковіла, бо побачила, що він палаючими очима дивиться на її ноги. – Ой!

Він теж у збентеженні нервово пробурмотів:

– Я не дивлюся...

– Відвернися... – сказала вона і, раптово розгубившись, відвернулася першою. Наче він нічого не побачить, якщо вона відведе свій погляд.

Отже, він побачив її щиколотки і п'яти! Він пристрасно дивився на неї, перш ніж відвів погляд. Але водночас він побачив ще й її *ци* на столі.

Чжао Мінчен мимоволі прочитав його...

– Не читай!

Лі Цінчжао знову повернулася і вихопила аркуш із його рук.

1960.05.02_7

...Вона була після гойдалки, піт змив з її обличчя рум'яна та легкий шар пудри. Природний колір обличчя молодої дівчини значно привабливіший за напудрений. І коли вона вихопила той аркуш, вони опинилися так близько одне від одного. Він роздивився волоски на її скронях, а також побачив зблизька її ніжну шию. Цей погляд змусив Чжао Мінчен втратити голову – не через те, що він був спокушений жіночою красою, а через її свіжість та чарівність. Це був перший раз після повноліття, коли він побачив її так близько, хоча до цього вони вже добре знали одне одного.

– Дефу! – прошепотівши його дитяче ім'я¹⁷, вона сховала чернетки за спиною, а потім, злегка підвівши очі, спитала: – Як ти можеш бути таким нахабним?

– Та це ж не нахабство!

Його серце сильно забилося, він щосили намагався заспокоїтися:

– Чому я не можу прочитати твій вірш?

– Не можна читати без мого дозволу!

Вона трохи повернула голову, мабуть розуміючи, що вони стоять надто близько одне від одного, тому під час розмови на крок відступила. Але коли вона відступила назад, на її обличчі з'явилася ніжна усмішка.

Чжао Мінчен і раніше нервувався, але тепер від її усмішки його кров потекла швидше, тому він випалив:

– Дядечко¹⁸ вже подбав про це...

Вона заціпеніла, не відразу зрозумівши, до чого тут її батько, і здивовано дивилася на нього.

– Ти ще не знаєш? – він глузливо підморгнув.

– А! Так ти про...

Тепер вона зрозуміла, що йшлося про заміжжя, – засоромилася, зніяковіла, їй захотілося крикнути на нього і вдарити! Але вона не могла зробити ні того, ні іншого.

– Я завжди буду ширий з тобою...

Через її сором'язливість Чжао Мінчен знайшов у собі сміливість.

Але його сміливість ще більше збентежила Лі Цінчжао. Вона хотіла втекти з цієї кімнати. Але вона також не хотіла показати йому свою слабкість. Щоб вийти з цього скрутного становища, вона помахала чернеткою і тихенько прошепотіла:

– Тоді дам тобі...

Коли Чжао Мінчен простяг руку, щоб узяти чернетку, він торкнувся її пальців. Він завжди був уважний і обережний із Лі Цінчжао. Але тепер, коли їхнє майбутнє було визначено, раптово наважився – замість того щоб узяти аркуш, стиснув її пальці. Цей дотик був схожий на удар блискавки, і Лі Цінчжао мимоволі здригнулася. Потім вона з силою відсмикнула руку, обернулася і вибігла з кабінету. Чжао Мінчен подумав, що розлютив її, тому на мить застиг на місці.

Чернетка із *ци* впала на підлогу. Повільно нахилившись, він підняв її – прочитав рядок “Котились краплі поту, сукня заплямована...” – у серці щось сколихнулося. Ці п'ять слів наштовхнули його на думку. «Люди називають жіночий піт “запашним потом”, яка ж вона... Звичайно ж, так від мене відрізняється!» – подумав він і раптом скрикнув:

– О жах, я образив її! Вона, можливо, пішла розповісти про це.

1960.05.03_8

Ця думка змусила серце Чжао Мінчена боляче стиснутися. Якщо вона справді розповість про його вчинок батькам, немає такого місця на землі, де б він зміг сховатися!

Коли молоді люди закохуються вперше, їм справді нелегко зрозуміти почуття одне одного. Він прийняв збентеження Лі Цінчжао і те, як вона швидко залишила його, за її гнів і тому був наляканий та розгублений.

У цей момент Цайсан знову повернулася і необачно випалила:

– Ой! А де панна?

– Панна щойно вийшла...

Цайсан глянула на нього і подумала, що в нього кумедний вираз обличчя, і, підбгавши губи, стримано усміхнулася.

– Цайсан, – червоніючи, зніяковіло сказав Чжао Мінчен, – здається, панна розлютилася...

– Панна не гнівається на Вас, не хвилюйтеся! – І горшливо додала: – Я знаю, що панна любить вас усім серцем!

– Цайсан!

Пролунав різкий голос за південним вікном – це був голос Лі Цінчжао, сповнений удаваного гніву. Цайсан відкрила рота, ніби замислившись на мить, а потім сказала Чжао Мінчену:

– Панна підслуховує за вікном те, що я Вам кажу.

– Цайсан... – знову поклікала Лі Цінчжао.

– Іду... – відповіла Цайсан, збираючись вийти надвір, але Чжао Мінчен зупинив її, показавши рукою, щоб вона вийшла через двері кабінету, а сам навшпиньки підійшов до вікна...

Отже, він побачив Лі Цінчжао, яка притулилася до колони в галереї.

Значить, вона також його може побачити.

Коли їхні погляди зустрілися, Лі Цінчжао відразу випросталася.

– Цінчжао, не тікай знов! – тихенько сказав Чжао Мінчен.

Її щоки збагрянili, і навіть якби вона хотіла втекти, не змогла б цього зробити.

1960.05.04_9

– Цінчжао, голова моєї родини вже офіційно Вашому вельмишановному батькові запропонував шлюб із Вами, і Ваш батько вже подякував голові моєї родини за виявлену честь, тому я дозволив собі трохи вільності...

Чжао Мінчен раптово почав говорити з нею дуже чемно, обережно підбираючи слова. Раніше вони говорили прямо і невимушено, а зараз Чжао Мінчен був серйозним, що розсмішило Лі Цінчжао.

– Мінчене, що за “голова моєї родини”, “Ваш вельмишановний батько”, я справді не розумію, що ти кажеш, – промовила вона, подолавши збентеження. – А тепер повтори все спочатку...

– Я...

Він повільно, крок за кроком наближався.

– Ти чого?

Вона крок за кроком відступала назад.

– Цінчжао, твій батько дав згоду, і ти вийдеш за мене! – Він не знав, звідки в нього взялася сміливість, і відверто промовив: – Мій батько сказав мені, щоб я поспішив повідомити тобі цю радісну звістку.

Її обличчя розрум’янилося від радості та збентеження.

Несподівані розіграші залишилися в минулому, і тепер до справи треба підходити з усіма формальностями. Вона подумала, що більше не можна пускати легковажні жарти в його бік, тому серйозно кивнула головою на знак згоди.

– Голова моєї родини вже попросив обрати дату...

Вона знову кивнула головою.

– Цінчжао, я довго думав...

Чжао Мінчен зробив невпевнений крок уперед.

Вона знову кивнула головою, і цього разу він не відступив.

– Цінчжао, ми разом із самого дитинства...

Йому так багато треба було сказати їй, але, коли він почав серйозно говорити про почуття, слова народжувалися з великими труднощами. Тому, промовивши половину фрази, він задихнувся і не зміг продовжити.

– І ми завжди будемо разом! – сказала вона тихенько, відокремлюючи кожне слово, ніби продовживши свою власну думку.

Чжао Мінчен був такий щасливий та задоволений! Але водночас він ще більш зніяковів. Схиливши голову, він дивився на край її спідниці.

1960.05.05_10

– Мінчене... – тихенько покликала вона, – Мінчене...

Юнаки та дівчата однакові: от він не міг вимовити ані слова, а зараз вона не може нічого сказати. І ось так, у галереї вони вдвох завмерли на відстані трьох *чи*¹⁹ одне від одного. Справді, любов не потребує слів! Хоч вони і стоять не рухаючись, завдяки любові їхні серця зустрілися...

Водночас вони думали про кохання. Час ішов повільно в чарівному мовчанні.

– Мінчене, тобі треба повернутися! – Вона ніжно сказала йому: – Я знаю, що твій...

Тепер настала його черга кивати у відповідь головою. Однак він не хотів одразу йти.

– Йди... – повторила вона.

– Цінчжао, дозволь мені знову потримати тебе за руку, – попросив він на прощання.

Вона не відповіла, але простягла йому руку і дозволила потримати її. Потім відштовхнула його та швидко пішла.

Двадцятирічний Чжао Мінчен з легким серцем попрощався з нею і вийшов на двір.

Вона хоч і пішла, та недалеко. У цей момент вона із-за рогу крадькома стежила за ним... Його милий силует! Прекрасна фігура: не настільки велика, щоб лякати, і не така мала, щоб викликати жалість... Вона дивилася, вже з полегшенням усміхаючись і швидко занурюючись у мрії про майбутнє. Майбутнє, таке чудове майбутнє! Спільне життя чоловіка та жінки! Спільне життя, сповнене почуттів та любові!

Вона ніколи не звертала уваги на подружнє життя інших людей, оскільки воно було пересічним. Однак, як тільки це сталося з нею самою, звичайне одразу стало чимось загадковим. Вона подумала: “Інші пари, звісно ж, не можуть бути такими ж прекрасними, як наша!” А потім: “Наше майбутнє точно буде щасливішим, ніж в інших пар!”

Це думки молодої дівчини про кохання та шлюб. Людям цікаво все, з чим вони ніколи не стикалися, і вони, фантазуючи, розфарбовують своє майбутнє.

Надія завжди прекрасна, особливо надія молодих.

1960.05.06_11

II.

Молодята живуть у місті Чжучені провінції Шаньдун. Тут розташований будинок родини Чжао. Чоловіки цього роду досить відомі, більшість із них робили кар’єру чиновників далеко від дому, але родина Чжао в Чжучені аж ніяк не забута – майже щороку кілька чиновників, які служать в інших місцях, повертаються до рідного міста.

Представник цього роду Чжао Тінчжи²⁰ міцно влаштувався у столиці. Проте він хотів, щоб його син повернувся до рідного міста і пожив там деякий час після одруження, весь час навчаючись та готуючись до іспитів. Сподівався, що так син зосередиться на головному.

Вийжджаючи з Бяньцзіна, вони не відчували, що залишають свій дім, тому, приїхавши до Чжучена, одразу відчували, наскільки там краще, – життя в Чжучені було позбавлене хвилювань. Живучи тут, непотрібно було дотримуватися безлічі складних правил етикету. Найважливішим було те, що в Чжучені вони були маленькою сім’єю, жили окремо від батьків і були звільнені від дотримання таких щоденних ритуалів, як візити до батьків вранці та ввечері. Вони жили вільно, могли в кабінеті жваво обговорювати будь-що й навіть могли бавитися, високо забираючись на дерева в саду. Молодята були сповнені енергії, здавалося, вони не знають втоми. Їм було все одно, день чи ніч надворі.

Чжао Мінчен називав свою дружину геніальною, жартома вихваляючи її талант. Лі Цінчжао мала багату фантазію і незвичайне мислення: іноді звичайнісінький рядок вона могла майстерно змінити; іноді сміливо описувала інтимні роздуми про взаємини між чоловіком і жінкою; іноді сором’язливо говорила про свої потаємні бажання, висловлюючи свій неослабний інтерес і збентеження, – все це змушувало Чжао Мінчена червоніти і, безумовно, викликало в нього захват.

Саме тому Чжао Мінчен і називав її видатною особистістю.

Крім незвичайного способу мислення, вона також мала талант до незвичайних вчинків. Якось Чжао Мінчен вирушив до столиці провінції з візитом до помічника міністра, і на третю ніч після повернення до Чжучена дружина розбудила його. Він протер очі і спитав сонним голосом:

– Що трапилось?

– Я не могла заснути. Раптом мені спало на думку, що можна вночі прокататися верхи на конях...

– Я думаю, що вночі краще спати в ліжку...

І Чжао Мінчен наклав голову ковдрою.

1960.05.07_12

– Дефу, – підсовуючись, сказала вона чоловікові на вухо, – ти казав раніше, що одна з радостей життя – це їздити верхи вулицею вночі. У Бяньцзіні це неможливо,

у столиці провінції це теж важко зробити, тільки тут нам нічого не завадить. Вставай!

– Цінчжао, – він обома руками закрив вуха, – я хочу спати.

– Поспати можна й завтра, нумо сьогодні вночі. Це ж виняткова ніч... – вона потягла його за руку.

– Завтра теж буде вечір...

– Завтра вечір буде зовсім не таким чудовим, як сьогодні! – Вона підштовхнула чоловіка: – Справді, вставай і дізнаєшся.

– Геніально... – невдоволено пробурмотів він крізь сон.

– Геніально... – продовжила вона, лоскочучи чоловікові пахви, і, тут же відсмикнувши руку, залоскотала його поперек.

Чжао Мінчен боявся лоскоти. Коли дружина відпустила його, все його тіло одразу розслабилось. Він сміявся, кричав та опирався. Проте Цінчжао була спритніша за нього і завжди брала над ним гору. Вона не зупинялася, поки чоловік не починав благодати її пощадити його. Його бажання поспати випарувалося, і він схопився з ліжка.

– Цінчжао, зараз глибока ніч, третя варта²¹, чоловік і жінка їдуть верхи вулицею. Коли нас побачить нічна варта, це буде щось надзвичайне – інші люди не настільки ексцентричні!

– Я вже все організувала. – Вона усміхнулася: – Залишалося тільки тебе розбудити. Інакше хіба я б насмілилася зробити це?

– І як же ти це організувала? – Чжао Мінчен потягнувся і запитав: – Ти зможеш перетворитися на чоловіка?

– На деякий час зможу перевдягнутися. Звісно, я не хочу бути чоловіком весь час. – Вона з усмішкою вказала на чоловіка: – А ось якби я була чоловіком, як би ти ставився до мене? – Зачекала, а потім вказала на одяг і головний убір на лаві: – Якщо я одягну твій плащ та головний убір, я ж не стану відразу студентом академії.

– Припини! Жінці заборонено вдягати чоловічий одяг! – випалив Чжао Мінчен.

– Якщо ти підеш і донесеш на мене, то тоді це й буде порушенням, але ж про це знаєш тільки ти. То чого боятися?

1960.05.08_13

У житті Чжао Мінчен поведився стримано, але після весілля під впливом дружини поступово став більш імпульсивним. Сьогодні вночі, хоч це й був абсолютно абсурдний вчинок, він не зміг піти наперекір дружині і, зрештою, погодився.

У приміщенні нічної варти молодий пан узяв сідла, і подружжя тихенько виїхало зі стайні на нічну вулицю. Стояла тиша, кінські копита дзвінко стукали об блакитно-сіру бруківку. Лі Цінчжао, здавалося, дуже подобалися ці звуки, вона уважно прислухалася і час від часу підводила голову, дивлячись на небо.

У небі висів щербатий місяць. І тоді ніби камінь упав з її душі, вона усміхнулася і тихенько, напівголосно, заспівала. Чжао Мінчен довго дивився на неї і лише потім спитав:

– Цінчжао, що трапилося?

– Як же це можна пояснити? – вона легко усміхнулася.

– Я питаю тебе, навіщо вночі виїжджати верхи? – спитав Чжао Мінчен і тут же додав: – Я питаю тебе, яка мета всього цього?

– Хм! – вона пильно подивилася на чоловіка. – Якщо скажу, ти мене почнеш контролювати.

– У чому річ?

У Чжао Мінчена і в думках не було гніватися на неї, справді, після їхнього весілля він жодного разу ні в чому не дорікнув своїй геніальній дружині. Через деякий час він здогадався і запитав:

– Здається, ти намагаєшся довести щось, чи не так?

– Так, ніхто не знає дружину краще за чоловіка!

Вона радісно стиснула боки коня ногами, щоб той рушив з місця, й обігнала чоловіка, але Чжао Мінчен тут же наздогнав її:

– Ну ж бо кажи, що ти хочеш довести. Я так втомився, я майже не спав.

– Я хочу зрозуміти почуття, наведені в одному з рядків Лі Хоучжу!²² – Вона весело та легко мовила: – В одному з його *ци* на мелодію “Весна в яшмовій вежі” є рядок “Чекаю на стукіт копит я під місяцем ночі безмовної”²³. У мене ніколи не виникало такої ідеї, тому...

– Ти...

Обурившись, Чжао Мінчен обірвав її на півслові.

1960.05.09_14

– Не гнівайся на мене! – перервала вона чоловіка. – Ти зараз обов’язково скажеш, що я завчасно нічого не пояснила, адже так? Ось я поясню...

І вона тут же зігнулася навпіл від сміху й не могла рухатися далі.

– Гаразд, не треба жодних пояснень, я знаю, у тебе, звісно, є розумні причини, – кажучи це, він потягнув дружину за руку. – Втім, після того як ми виїхали, я чудово відчуваюся.

– Природа чудова!

Вона перегнулася через коня, притулилася до чоловікового плеча і пробурмотіла:

– Довгий шлях, нічна тиша, всі в цьому місті сплять, і тільки ми вдвох не спимо. Наче це місто належить лише нам, ніби весь світ теж належить лише нам...

– І тому ми можемо на вулиці пригорнутись одне до одного, – швидко підхопив Чжао Мінчен. – Якби не тиха нічна вулиця, ніхто б з нас і не наважився.

– Ага! Це ще одна причина, чому я хотіла виїхати на прогулянку. Дефу, як же зараз добре!

Вона ще сильніше притулилася до чоловіка, повністю спираючись на нього, ще й очі заплющила.

– Як же мені хочеться, щоб ця ніч тривала вічно, і нехай щороку буде така ніч...

– І нехай щороку буде така ніч... – повторив він слова дружини. Потім узяв поводи з її рук, перекинув їх разом зі своїми, ведучи коней поруч.

Обидва коні повільно дійшли до кінця вулиці.

Солдат, що ніс варту, попрямував до них, тримаючи в руці ліхтар.

– Цінчжао, сядь рівно! – напружено сказав Чжао Мінчен. – Хтось іде до нас. Якщо нас побачать, буде дуже незручно.

– Я не хочу нікуди рухатись! – її очі були, як і раніше, заплющені.

– Цінчжао, тут сторонні, це вже не жарти.

– А ти поговори з солдатом, тільки скажи, що один із твоїх товаришів перебрав із випивкою і ти лише проводиш його додому. Чого боятися? На мені головний убір. – А потім спокійно продовжила: – Ну, це лише солдат, він обов’язково має знати сина прославленого пана Чжао...

1960.05.10_15

Чжао Мінчен не наважився тиснути на неї, оскільки той солдат із ліхтарем поволі наближався до них. Лі Цінчжао все так само безтурботно притискалася до чоловіка. Солдат вже майже підійшов і, високо піднявши ліхтар та похитуючи його, був готовий щось спитати.

– Сім’я Чжао! – Чжао Мінчену нічого не залишалося робити, тому він виїхав уперед та сказав: – Мій товариш напився, і я везу його додому.

Солдат вже впізнав сина прославленого пана Чжао, одразу віддав честь і по-служливо запитав:

– Пане Чжао, така маленька людина, як я, могла б відвести коня...

– О, дякую, але не буду обтяжувати тебе, – швидко відповів Чжао Мінчен.

Поки він розмовляв, Цінчжао непомітно дістала зв’язку монет²⁴ і потайки передала її чоловікові. Чжао Мінчен швидко все зрозумів і, взявши гроші, кинув їх солдатіві:

– Будь ласка, вибий кухоль вина!

Солдат подякував йому і відступив на кілька кроків, щоб Чжао Мінчен розвернув коней і виїхав на вулицю, що йшла навколо міста. Це була пустельна вулиця, що пролягала вздовж міської стіни, а з іншого її боку були кілька городів і невеликий тутовий гай. Вони від'їхали від міських воріт кроків на двісті, перш ніж Лі Цінчжао сіла в сідлі рівно і ласкаво погладила чоловіка по щоці.

– Я тебе налякала!

Він і справді спітнів, але зовсім не нервувався, у цей момент він схопив дружину руку і ніжно торкнувся губами її долоні. Це було так красиво та зворушливо!

– Мінчене... – вона зітхнула з полегшенням, – сьогоднішня ніч справді прекрасна!

– Якби мій чи твій батько дізналися про це, нам би це так не минулося!

Сказавши це, Мінчен кінчиком язика торкнувся тильного боку її долоні.

Дивне тепло і волога збудили її шкіру, вона аж здригнулась, бо наче блискавка пронизала все її тіло. Вона затріпотіла, наче струна цитри в глибині її серця.

1960.05.11_16

– Мінчен... Дефу... Мінчен... Дефу... – шепотіла вона то ім'я свого чоловіка, то тремтячим голосом називаючи його друге ім'я. Це було поєднання любові та пристрасті. Він міцно обійняв дружину, що сиділа верхи на коні, мало не змусивши її випасти з сідла.

Коні рухалися поволі. Серпанок уже зник – світанкові гори забарвилися смарагдовим кольором. Наставав світанок. Головні убори вимокли від осінньої роси, верхній одяг також змокрів. З наближенням світанку городи і тутовий гай, обмиті осінньою россою, дихали пахощами – так пахло життя рослин. Вони вдихали п'який дух землі та рослин. Вони також вдихали аромати одне одного – хоча був ще ранній ранок, а вони були в садах, обмитих нічною прохолодою, жар у їхніх тілах ставав дедалі сильнішим, він зростав як дріжджі в діжці з рисовим відваром. Вони були трохи схожі на гостей, які повернулися з нічного бенкету, де сильно напилися. Були напідпитку і йшли, хитаючись із боку в бік. Вони були молодятами...

Погода у Чжучені холодніша за погоду в Бяньцзіні. Вітер дме з Жовтого моря, обвиваючи території Цін і Ці²⁵ та досягаючи Чжучена на південному сході Шаньдуну. На початку десятого місяця тут випав перший сніг. Наприкінці десятого місяця сніг валив і валив.

Лі Цінчжао скаржитись на холод, як і властиво жінці. Зараз вона, мов лінива кішка, лежить у кімнаті, згорнувшись калачиком, – вона боїться холоду і, звісно, вважає, що в Чжучені холодніше, ніж у Бяньцзіні.

– Тоді повернімося до Бяньцзіна! – недбало кидає Чжао Мінчен.

– Повертатися просто тому, що я страждаю від холоду? Ні... – Вона невдоволено продовжила: – Ніколи ще не переїжджала в інше місце через те, що замерзла!

– Але ж ти знову скаржишся...

1960.05.13_17

– Це лише мої думки! Які ще скарги? Просто в такій же кімнаті в Бяньцзіні було б набагато тепліше, ніж тут, – Лі Цінчжао знову згорнулася калачиком. – Дефу, я вважаю, що нам потрібний кан²⁶, мені було б достатньо лише притулитися до гарячої грубки, щоб не замерзнути.

– Коли стане холодніше, ми, звісно, почнемо топити сильніше. Зараз...

– А хіба зараз не холодно? – Вона знизала плечима: – Твій Чжучен такий дивний!

– Це не мій Чжучен такий дивний. – Чжао Мінчен, усміхаючись, додав: – Ти цього не розумієш, а я розумію. Насправді і в Чжучені, і в Бяньцзіні на відкритому повітрі холод і спека відчуються майже однаково. Ось тільки в Бяньцзіні людей більше, і тепло, що йде від людських тіл, трохи зменшує відчуття холоду. Щодо

приміщень, то в Бяньцзіні вони кращі, з товстими стінами та вбудованим опаленням, тому не дивно, що там тепліше.

Він говорив спокійно та зважено, дражнячи її:

– Такі прості речі геніям не зрозуміти!

Вона витягла ногу з-під хутряної накидки, щоб наступити чоловікові на ногу, але Чжао Мінчен швидко схопив її за ногу і відштовхнув. Тому Лі Цінчжао, закутана з ніг до голови, впала і перекинулася. Вона розлючено встала, а Чжао Мінчен, піднявши полог, вже вибіг з кімнати.

– Мінчене, рано чи пізно, але я тебе зловлю! Ти штовхнув мене, і я впала, ніколи тобі не пробачу! – кричала вона, взуваючи туфлі і вибігаючи слідом.

Чжао Мінчен, ляснувши в долоні, знову втік. Вона одразу кинулася за ним, погрожуючи чоловікові:

– Тобі не втекти! Навіть якщо ти втечеш на небо, я тебе спіймаю і штовхну у сніг, просто обличчям штовхну у сніг!

Сніг... Це була ніби підказка для Чжао Мінчена, він раптом відчинив велике вікно, переліз через нього на галерею і, обернувшись, сказав:

– Я й сам піду прогуляюся снігом! – і вистрибнув.

Холодний вітер, закрутивши сніжинки, увірвався у велике вікно. Лі Цінчжао, що боялася холоду, зіщулилася в грудку.

1960.05.14_18

Чжао Мінчен підстрибував, стоячи на вкритій снігом землі. Сніжинки, кружляючи, лягали на його плечі, але він був у піднесеному настрої і схвильовано мовив:

– Цінчжао, чи насмілишся ти вийти надвір?

– Я? – Трохи поміркувавши, вона раптом відкинула підбитий хутром халат, перестрибнула через поріг і закричала: – Я вже тут!

Чжао Мінчен біг снігом, Лі Цінчжао наздоганяла його. Енергія переповнювала її, здавалося, однієї сили волі достатньо, щоб не відчувати холоду. Ба більше, коли вона провалилася в чисто-білий сніг, повернувшись її дитяча безпосередність. Нахилившись, вона зіпшила дві снігові кульки і почала жбурляти їх у чоловіка. Чжао Мінчен був захоплений зненацька, і вона влучила в нього. Тоді Лі Цінчжао заплескала в долоні і розсміялася. Після цього її чоловік теж нахилився за снігом.

– Цінчжао, я раніше з товаришами грав у сніжки. Усі ліпили сніжки та кидали один в одного, і той, хто тримався до кінця, ставав переможцем.

Вона вдала, що уважно слухає, змушуючи чоловіка продовжувати говорити. Тому Чжао Мінчен продовжив:

– Ти ж зустрічалася з Лу Дефу? У той час ми з ним грали в одній команді – це той самий Лу Дефу з Вищої академії, він на три роки старший за мене.

Лі Цінчжао скористалася цим перепочинком і раптово атакувала, обома руками хапаючи сніг і кидаючи сніжки одна за одною. Ось так і трапилося, що Чжао Мінчен був весь у снігу. Лі Цінчжао голосно сміялася, вона сміялась і сміялась, коли він втратив рівновагу, послизнувся і впав. Тепер уже сміявся і Чжао Мінчен. Але щойно він почав плескати в долоні, вікно прочинилося і старий слуга сім'ї Чжао крикнув:

– До вас прийшов гість!

Чжао Мінчен здивовано підвів голову.

1960.05.15_19

Гість уже з'явився у вікні, і це був той самий Лу Дефу, про якого він щойно говорив. Це вразило Чжао Мінчена й одразу викликало в нього захват:

– Гей, Дефу, ти як опинився тут? Немов сніг на голову звалився...

Лу Дефу переступив через поріг і опинився в галереї, потім з усмішкою сказав:

– Рідко буває, щоб старий друг прийшов у негоду²⁷, а я прийшов до тебе попри сильний снігопад, невже це погано?

– Заходь! Ласкаво просимо!

У цей момент Лі Цінчжао щосили намагалася підвестися, присутність сторонньої людини її збентежила, і вона густо зашарілася.

Лу Дефу невимушено глянув на неї і, усміхнувшись, привітав поклоном:

– Молода пані, я бачив Вас під час весільної церемонії. Я – Лу Дефу, старий приятель Мінчена з навчання.

Лі Цінчжао, зніяковіло сидячи в снігу, тихо промовила:

– Перепрошую за мою неввічливість, ми...

– Все гаразд, нічого страшного, що Дефу побачив... – весело сказав Чжао Мінчен.

– Якщо це завдає якихось незручностей, я не буду більше вас турбувати, – мовив Лу Дефу.

– Ходімо! – Чжао Мінчен узяв дружину і сказав своєму другові: – Я щойно говорив з Цінчжао про тебе, й ось ти прийшов!

– І про що ж ви говорили?

– Гра в сніжки. – Лі Цінчжао вже оговталася від збентеження і весело мовила: – Мінчен розповідав мені, як ви в дитинстві разом грали...

– Так. Ми грали, коли нам було років по десять.

Коли вони втрюх увійшли до будинку, то всі були в снігу. Чжао Мінчен обтрусився, і сніг потрапив на одяг Лу Дефу.

Старий слуга все ще стояв осторонь, дивився на них і, похитавши головою, сказав:

– Ну, пан уже так виріс...

Чжао Мінчен скорчив гримасу і грайливо посипав плечі старого слуги снігом. Лу Дефу, засміявшись, сказав Лі Цінчжао:

– Десять років тому, коли йшов сніг і Мінчен мав бути на заняттях у школі, саме він його на собі приніс. – Кажучи це, він повернувся до старого слуги: – Він усе ще хоче, щоб ти його носив на руках?

– Пане Лу... – щиро мовив старий слуга, – за кілька років я замість пана буду носити на руках його маленького сина.

1960.05.16_20

Було синє море, а зараз тутові гаї...²⁸

Лі Цінчжао глянула на старого слугу – він насправді не такий уже й старий, йому немає ще п'ятдесяти років. Але він так довго живе в сім'ї Чжао, що всі, від малого до великого, називають його дядечком Чжуном. Мінчен та його дружина також звали його дядечком. Чжун живе в сім'ї Чжао вже понад 30 років. Зараз він особистий слуга Чжао Мінчена, що дбає про нього, і він завжди наглядає за молодятами, як за дітьми.

Вони втрюх переодягнулися і, розпаливши вогонь, пили в кабінеті солодке гаряче вино. Лу Дефу повільно мовив:

– Я повернувся додому, щоб зустріти Новий рік! Мінчене, коли я їхав з Бяньцзіна, то відвідав твого шановного батька. Він хоче, щоб ти добре підготувався і склав імператорський іспит наступного року.

– Я знаю. Це зовсім не складно, – спокійно відповів Чжао Мінчен, а потім запитав: – Коли ти повернувся до міста?

– Я пробув удома в Цзінані чотири дні й одразу ж поїхав до Чжучена, щоб побачити тебе. Цього року сніг настільки сильний, що навіть дороги не видно!

– А в Бяньцзіні? – мляво запитала Лі Цінчжао.

– Бяньцзін... – Лу Дефу моргнув, здавалося, замислившись.

Грайлива Лі Цінчжао розсміялася – вони з Лу Дефу були зовсім не знайомі, але завдяки її чоловікові здавалося, що за короткий період вона дуже добре пізнала його. Тому, коли він задумався, вона піддразнила його:

– Тільки-но поїхав із Бяньцзіна, а вже забув? Не поспішай, якщо потрібно більше часу.

– Річ не в тому, що я забув, я просто згадую. Коли я був у Бяньцзіні, сніг йшов кілька разів.

– Кілька разів? – Чжао Мінчен знизав плечима. – У Бяньцзіні так холодно цього року?

– Холодно, дуже... Ось пригадав. – Лу Дефу повернувся до Лі Цінчжао: – Двічі випадав невеликий сніг, і ще раз йшов досить сильний сніг, а після того, як він випав, стояла сонячна погода. – Він зробив паузу, ніби відплативши їй за глузування, а потім легко спитав: – Така відповідь потребує певних роздумів, чи не так?

1960.05.17_21

– Насправді зовсім не обов'язково... – Вона скося подивилася на чоловіка. – Ми з Мінченем не в Бяньцзіні. Навіть якби ти сказав, що сніг йшов десять разів, нам залишилося б тільки повірити цьому.

– О Мінчене, – вигукнув Лу Дефу, усміхаючись, – хто б міг подумати, що в твоєї молодій дружини такий гострий язик!

– Перепрошую... – Лі Цінчжао вклонилося йому зі складеними біля грудей руками, як це робили чоловіки.

– Не варто вибачатися, але ти зовсім не схожа на наших шаньдунських жінок. Більшість із них... – Лу Дефу миттю глянув на неї, не знаючи, чи варто продовжувати.

Лі Цінчжао продовжила за нього:

– У всіх шаньдунських жінок мають бути плоский ніс, маленькі очі і порожня голова, яка не вміє гарно говорити, правда?

– Ні, я не це мав на увазі... – Лу Дефу був принижений її дотепністю і тут же вирішив виправитися: – Більшість шаньдунських жінок, яких я знаю, скромні.

– Ну тоді ти мало кого знаєш! – усміхаючись, Лі Цінчжао встала. – Дефу... Ой, я тільки що зрозуміла, що ваші імена однаково звучать. Пане Лу, я щойно зверталася до свого чоловіка. – Усміхнувшись, вона продовжила: – Я піду принесу фруктів для нашого шановного гостя.

Вона пішла. Два товариші переглянулися, Чжао Мінчен зітхнув з полегшенням, а Лу Дефу, із заздрістю подивившись на нього, мовив:

– Мінчене, у тебе дружина – це просто щастя. З такою дружиною у спальні не буде самотньо!

– Вона – чудова жінка... – сказав Чжао Мінчен. – Коли я з нею разом, мені не тільки не самотньо, можна сказати, я щасливий. Я не знаю, як в інших пар, але коли я з нею, то думаю, що й через сто років мені не набридне!

– У Бяньцзіні я також чув, як люди говорили про неї. Лише через кілька днів після вашого весілля хтось заговорив про неї, сказавши, що вона талановита дівчина, трохи схожа на свого батька, – неквапливо мовив Лу Дефу. – Ти, звісно, знав її раніше?

– Я називаю її генієм, хоч і жартома, але це недалеко від правди, – Чжао Мінчен, самовдоволено усміхаючись, потирив підборіддя. – Я знаю її з дитинства. У дитинстві в ній не було нічого особливого, крім її чарівності. Але дівчатка змінюються, коли дорослішають. Вона виросла, і вже зовсім не та, що була в дитинстві!

– Здається, ти й не збираєшся продовжувати навчання!

1960.05.18_22

– Якраз навпаки... – легко сказав Чжао Мінчен. – Ти можеш уявити, щоб поруч із генієм можна було абияк вчитися? Чоловікові не можна осоромитися перед дружиною!

Й обидва старі приятелі засміялися. Вони майже одночасно підняли келихи та випили. Коли Лі Цінчжао повернулася разом зі служницею, що несла блюдо з

фруктами, вони якраз допили вино. Вона покірно, немов ласкава маленька пташка, сіла поряд із чоловіком. Подивившись на гостя, запитала:

– Над чим ви так голосно смієтесь?

– Запитай свого чоловіка!

Вона скося подивилася на чоловіка, але нічого не спитала. Судячи з її обличчя, їй і непотрібно було питати, вона була задоволена, просто дивлячись на чоловіка, раділа в душі і вже знала всі відповіді. Через деякий час вона мовила:

– Мінчене, поки йде сніг і твій старий приятель тут, пропоную поїхати до Наньшаню погуляти на день. Завтра вранці можна верхи виїхати.

– Мей на Наньшані ще не розцвіла, – сказав Чжао Мінчен.

– Яка банальність! Навіщо обов'язково чекати, доки мей розквітне, щоб поїхати туди? Пане Лу, що скажете? – грайливо запитала вона. – Мінчен просто лінивий, для нього найкраще бути вдома з ранку й до ранку.

– Щоранку я встаю раніше за тебе!

– Ті, хто має багато думок, встають пізно!

– У суперечках здебільшого перемагають ті, хто вміє висловлювати думки, – Чжао Мінчен не здавався. – Якщо вмієш вести дискусію, завжди зможеш знайти аргумент.

– Ті, хто не має аргументів для гарної дискусії, можуть ухилитися від неї під якимось приводом. Я ось не вмію гарно говорити, тому й прикрашаю реальність.

– Гаразд, для продовження дискусії ви вдвох можете вирушити до зали Чистої етики, щоб перед вітгарем Конфуція визначити переможця в суперечці²⁹, – обірвав дискусію подружжя Лу Дефу і додав: – Завтра їдемо до Наньшаню, я згоден!

1960.05.19_23

– Я теж згоден, – сказав Чжао Мінчен своїй дружині, – однак Наньшань розташований більш ніж за 20 *лі*³⁰ від міста. Навіть якщо поїдемо верхи, їхатимемо по снігу, тому доведеться рано виїжджати. А коли дістанемося туди, одразу треба буде їхати назад, оскільки буде вже темно.

– Думаєш, я не встану рано? Подивимося завтра...

Наступного дня Лі Цінчжао ледве прокинулася і відмовлялася вставати з ліжка, тому, звісно, їхня поїздка до Наньшаню зірвалася. Надвечір Цінчжао була в сум'ятті. Вона розмовами затримала Лу Дефу до десятої вечора, а потім, коли повернулася до себе в кімнату, ще деякий час читала і розповідала чоловікові якісь незв'язні історії. Коли Чжао Мінчен задрімав, вона двома пальцями легенько торкнулася його вії, чудово знаючи, що робити, ніби була навчена спокушати...

Зазвичай вона до другої години ночі не могла заснути. Щоранку відмовлялася вставати з ліжка, навіть якщо вже не спала. Такий розпорядок склався вже після прибуття до Чжучена, а приїзд доброго знайомого лише додав радості в життя молодят. Вони часто разом проводили час, у сонячні дні після снігопаду і холодного вітру, що пронизував до кісток, їздили дивитися різні мальовничі місця в околицях Чжучена. Вони були молоді та розкуті, а їхнє життя кипіло.

Лу Дефу був зачарований краєвидами, прожив там до початку дванадцятого місяця і лише тоді почав збиратися назад до Цзінаня. Того дня, коли Лу Дефу зібрався їхати, пішов сильний сніг. Він затримався ще на п'ять днів в очікуванні ясної погоди, але, зрештою, вирушив у сильний снігопад. Лі Цінчжао того ранку прокинулася дуже рано і, попри сильний снігопад, поїхала з чоловіком верхи проводити гостя. Вони провели гостя до маленької станції за п'ять *лі*³¹ від міста і повернулися назад. Дорогою додому її обличчя розрум'янилося. Розмахуючи хлистом, вона розганяла легючі сніжинки, називаючи себе легендарною жінкою-воїном *нюйся* з *чуаньці*³².

1960.05.20_24

– Цінчжао! Обережно! Кінь спіткнеться! – Чжао Мінчен обачно правив конем замерзлими руками.

– Думала, що ти дорослий шаньдунський чоловік, а ти такий боягуз! – крикнула вона, високо підстрибуючи.

Вона то натягувала поводи, а потім відпускала, то стримувала коня, підкоривши собі всі його чотири копита, то мчала галопом уперед по засніженій дорозі, залишаючи Чжао Мінчена далеко позаду. Потім з виглядом переможниці натягнула поводи і зупинила коня, чекаючи чоловіка.

Чжао Мінчен з непроникним виразом обличчя подивився на свою легковажну дружину.

– І що? Визнаєш себе переможеним? – спитала вона, їдучи поряд із чоловіком, стремено до стремена, легко погойдуючись у сідлі.

– Я не змагатимуся з тобою у верховій їзді! Син з родини, що має тисячу золотих, не сідатиме під стріхою³³, так і я не правитиму конем так, як ти, – із серйозним виразом обличчя відповів їй чоловік.

Лі Цінчжао збиралася розсміятися, як раптом Чжао Мінчен скрикнув, обома руками обхопивши коня, потім сильно стиснув його боки ногами і пустився у ще швидший галоп. Ба більше, він проскакав удвічі більшу відстань, потім зупинив коня і повернувся до дружини. Після того як чоловік поскакав, Лі Цінчжао зрозуміла, що не зможе наздогнати його, тому відразу ж ображено зупинила коня і не рухалася далі.

– Цінчжао, чому ти не їдеш? – крикнув її чоловік здалеку.

– Можеш повертатись один, я залишуся тут!

– Ось ти як! Якщо не можеш бути кращою за інших, то відразу починаєш вередувати, – Чжао Мінчену нічого не залишалось робити, як під'їхати до дружини і зупинити свого коня.

– Тепер я хочу, щоб ти їхав за мною, інакше я не повертатимуся, – вона вдала, що дуже розсерджена.

– Добре, я тоді поїду за тобою, – спокійно сказав він, – дивитимусь на твою спину, можливо, мені не буде так холодно.

Це була відповідь, наповнена почуттями, вона їй одразу сподобалася. Вона засміялася, підвела свого коня ближче до його, і вони пліч-о-пліч повернулися в місто.

Вона така дивовижна! Її переповнюють фантазії, а її настрої швидко змінюється. Попри все, Чжао Мінчену це дуже подобається. Навіть коли вона розмахує хлистом, на мить стаючи *нюйся*, йому це теж подобається. Вона – жінка, яка має власну думку, прекрасна навіть у своїй нерозсудливості.

1960.05.21_25

III.

Осінні іспити завершено. Чжао Мінчен, звісно, склав їх і тепер чекатиме свого призначення на посаду. Батько Мінчена, Чжао Тінчжи, якраз у цей час досяг високого становища. Коли син блискуче склав іспит у провінції і чекав на отримання посади, батько дістав підвищення з посади начальника Цензорату, ставши міністром у Міністерстві чинів.

Безумовно, це була радісна подія. Однак для самого Чжао Мінчена цей час був аж ніяк не сприятливий. Той факт, що його батька було призначено на посаду міністра, обмежував його можливості служити чиновником у столиці. Не те, щоб це було взагалі неможливо, радше ці можливості було зведено до мінімуму – його коло знайомств і можливості просування кар'єрними сходами були вельми обмежені. До того ж міжпартійна боротьба у столиці була запеклою, що також ставило молодого Чжао Мінчена у скрутне становище – його батько був в опозиції до прихильників партії *Юаньюдан*³⁴, до якої входили Су Дунпо³⁵ та інші. Сам Мінчен підтримував близькі стосунки зі своїми однолітками, нащадками членів партії *Юаньюдан*, і таємно спілкувався з ними, оскільки заради політичного майбутнього батька не міг відкрито з ними зустрічатися. Крім того, його тесть, Лі Гефей, у своїх політичних

переконаннях також був супротивником Цяя Цзіна³⁶. Ранні твори Лі Гефея здобули визнання Су Дунпо, і хоча він не висловлював відкрито свою політичну позицію, підтримував досить близькі дружні стосунки з членами партії *Юаньюдан* [див. примітку].

Через ці політичні складнощі Чжао Мінчен жив усамітнено у столиці, переповненій чиновниками та знаттю, намагаючись максимально уникати спілкування. У вільний час займався тим, що найменше пасувало молодому чоловікові, – систематизував та досліджував бронзовий посуд часів Західної та Східної Чжоу³⁷. Така робота допомагала йому уникнути політичних проблем. Крім того, він листувався із дружиною: щоразу, коли пошта надходила до Шаньдуну, там був лист від Чжао Мінчена, а коли пошта приходила із Шаньдуну, Чжао Мінчен отримувал листи від своєї дружини, яка залишилася жити там.

[Примітка: до так званих членів партії *Юаньюдан* належали представники північного політичного блоку, тобто ті, хто виступав проти “Нової політики” Вана Аньши. Їхніми головними лідерами були Чен І³⁸ (фракція міста Лояна), Су Ши (фракція провінції Сичуань), Лю Чжи³⁹ (фракція Північних територій) та ін.]

1960.05.22_26

Минуло пів року, як вони розлучилися. Весь цей час її листи були сповнені пристрасного бажання і навіть прихованої образи. Багато разів він хотів перевезти дружину до Бяньціна чи повернутися до безтурботного життя в рідному місті. Тому чекав слушної нагоди, щоб поговорити про це з батьком. Проте батько був настільки зайнятий, що вони нерідко не бачилися по три-чотири дні.

Після його від'їзду наприкінці весни Цінчжао часто писала *ми* чи *ци* в листах до нього, а Мінчен читав їх уголос. Оскільки одного дня він настільки голосно співав *ци* на мелодію “Нафарбую червоні губи”, його стали виконувати співачки в *цзюлоу*⁴⁰.

Якось по дорозі Чжао Тінчжи почав щось наспівувати і раптом виразно прочитав своєму синові цей *ци*:

*Самотньо на жіночій половині,
Де ніжне серце, наче в павутинні,
Нитками туги переплетено.
Шкода весну – весна пішла давно...
Квітинок дощ постукав у моє вікно.
Стираюся я всюди на поруччя,
Від порожнечі в серці усе чорно.
Де ти, коханий мій?*

*Духмяні трави стеляться до неба...
Не відриваю погляд свій, чекаючи його.*

Закінчивши читати, батько з усмішкою запитав його:

– Це ж твоя дружина написала?

Чжао Мінчен почервонів і, заїкаючись, відповів:

– Так.

– Сьогодні хтось запитав мене про це, а я сказав, що не знаю, – Чжао Тінчжи все усміхався, на його обличчі не було ані натяку на осуд. – Жінка не просто пише *ци*, а ще й такі прекрасні. Як так сталося, що її *ци* вийшли на вулиці, за межі будинку?

– Ймовірно, це все через мене.

– Ну, непогано! Це лише доводить, що її *ци* прекрасні. Кілька років тому Су Дунпо цілими днями змушував співачок співати свої *ци*, щоб зробити їх популярними, і, зрештою, прославився. Яке убозтво!

Навіть перед своїм сином Чжао Тінчжи не міг зректися політичних упереджень і скористався слушною нагодою для критики:

– Я думаю, що *ци* моєї невістки кращі за *ци* Су Дунпо!

1960.05.23_27

– Батьку...

Чжао Мінчен дуже поважав великого майстра Су Дунпо. Тому його стурбувала така похвала батька, і він м'яко сказав:

– Пан Дунпо – це великий майстер, а Цінчжао лише вчиться писати *ци* у формі *сяолін*!⁴¹

– Я не вважаю Дунпо майстром, – сказавши це, батько безтурботно спитав: – Є щось ще? – Він зробив паузу, а потім додав: – Я маю на увазі з творів твоєї дружини.

– Кілька днів тому вона написала *ци* на мелодію “Збираю шовковицю. Розширена версія”. Мені його прочитати?

Чжао Тінчжи кивнув головою.

Бананова пальма росте край вікна.

Хто плекав її? Хто ростив?

Розкішною тінню двір вкрила вона,

Розкішною тінню двір вкрила вона

І кожен листок розгорнула – відкрила свої почуття!

Вже третю відмірено варту...

Заснути не можу... Дощить...

Крап-крап... Барабанять краплини...

Крап-крап... Барабанять краплини...

Не звикну до цього ніяк... За північчю сум не покине!

Чжао Мінчен слухняно прочитав батькові твір своєї дружини.

– Я думаю, що цей *ци* вийшов кращий, ніж у Су Дунпо! – батько знову вдався до критики.

Цього разу Чжао Мінчен вже не висловлював співчуття Су Дунпо. Однак він був трохи незадоволений похвалою батька: хоч він і захоплювався талантом своєї дружини, проте все ж таки вважав, що цей маленький *ци* не заслуговує на таке схвалення.

Незабаром після цього Цінчжао надіслала йому *ци* на мелодію “Сп’яніла від тіней квітів” на честь свята Чун’ян⁴², і у Чжао Мінчена раптово з’явився намір з’ясувати, хто з них вправніший. Він на декілька днів замкнувся вдома і написав понад двадцять *ци* на той самий *ципай*⁴³, що і його дружина. Скопіювавши її вірш і додавши його до своїх, він передав їх Лу Дефу для оцінки. Наступного дня той прийшов і радісно сказав:

– Мінчене, я не очікував, що ти досягнеш таких успіхів у написанні поезії. Хоча більшість із цих двадцяти *ци* нічим не примітні, серед них є один дуже гарний. Ми з кількома друзями прочитали його і дійшли висновку, що це шедевр.

– Який *ци*? – занервувався Чжао Мінчен.

– Я прочитаю його, – Лу Дефу замислився на мить, а потім почав декламувати:

Туман і хмари скрізь густі... Сумую, знов одна...

Куриться камфорою ледь тварина золота.

Чудовий день – це свято знов Чун’ян.

Подушка яшмова і шовк завіси...

Відчутна прохолода так нічна...

За східним плотом вип’ю в сутінках вина,

Ледь чутний аромат наповнить рукава.

Мені не висловити, сум який глибокий...

Фіранки вітер західний здіймає...

Тендітніша за хризантему я...

Лу Дефу трохи помовчав, а потім додав:

– Сьогодні вранці я показав його вчителю Чжоу Бан'яню⁴⁴ і він сказав, що останні три рядки незабутні!

Мені не висловити, сум який глибокий...

Фіранки вітер західний здіймає...

Тендітніша за хризантему я...

1960.05.24_28

Чжао Мінчен гірко усміхнувся. Лу Дефу знову запитав:

– Мінчене, це насправді надзвичайний *ци*, як тобі це спало на думку?

– Дефу, якщо чесно, то цей *ци* написала моя дружина.

Лу Дефу трохи здивувався, дивлячись на Чжао Мінчена, на сумному обличчі якого була натягнута усмішка. Раптом він, здавалося, щось зрозумів і розсміявся.

– Мінчене, я здогадався! Ти вирішив позмагатися з генієм, чи не так? Крім цього *ци* з рядком “Тендітніша за хризантему я...”, всі інші написані тобою?

Чжао Мінчен хотів засміятися, але не зміг і тільки кивнув.

– Мінчене... – Лу Дефу все ще усміхався й, оцінивши ситуацію, продовжив: – Твою старанність колись обов'язково буде винагороджено. Але перемогти дружину ти можеш лише нечесним шляхом!

Чжао Мінчен, опустивши голову, надовго замислився, а потім розгублено сказав:

– Я не змагаюся з Цінчжао, просто я думав, що писати поезію не так уже й складно. До того ж люди захоплюються Цінчжао, і я гадав, що це все занадто! Часом мені здається, що ми з нею нічим не відрізняємося. Тепер же, послушавши тебе, я зрозумів, що мені дуже далеко до неї. Дефу, скажу тобі ще дещо. Батько дуже хвалить її роботи, каже, що вона не поступається пану Дунпо!

– Твій шановний батько не особливий поціновувач Су Дунпо. – Стримуючи усмішку, Лу Дефу продовжив: – Майстер Чжоу Бан'янь неохоче роздає похвали, тому його похвала дорого коштує. У написанні поезії насправді все залежить від таланту. Мабуть, твій талант у чомусь іншому.

– Ага, у чомусь іншому... – Чжао Мінчен задумався, а потім додав: – Тоді мені залишається досягти успіху в чомусь інше! Інакше я завжди йтиму за своєю дружиною, а це неправильно.

Таким був настрій чоловіка, що мав обдаровану дружину. Хоча наодинці з собою він був щасливий і гордий: хто б міг подумати, що його дружина, яка жила далеко від столиці, завдяки кільком *сяолін* прославиться в столиці, це аж ніяк не просто! Багато літераторів та високопосадовців сподіваються, що їхні *ци* стануть популярними, але так і не досягають бажаного. Як порівняти з цим, популярність Цінчжао є ще більш цінною.

Тому він знов і знов писав дружині листи...

¹ Хоча, починаючи з династії Сун, поезії Лі Цінчжао включали до різноманітних антологій, детальне вивчення її творчості в Китаї розпочалося лише у ХХ столітті. Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років було зроблено перші спроби зібрати розрізнені біографічні відомості про поетесу [李冷衷 1929; 傅东华 1931], що поступово привело до низки ґрунтовних досліджень її біографії та творчості як у Китаї [黄盛璋 1974; 陈祖美 1995; 于中航 1995; 诸葛忆兵 2004 тощо], так і за його межами [Djao 2010; Egan 2013; Дашченко 2014; Dashchenko 2022 тощо].

² Протягом своєї письменницької кар'єри він використовував багато літературних псевдонімів, зокрема Ма Бін (馬兵), Ши Цзянь (史劍), Сюй Цзянь (許劍), Ці Цзянь (齊簡), Хань Юань (漢元), Бі Гуан (碧光), Сі Му (洗木), Му Чжай (木齋), Сюе Ань (雪庵) та інші [蔡造珉 2014, 16].

³ Формально вказано 221 епізод, але, очевидно, через друкарську помилку стався збій у нумерації: бракує епізоду 52. Епізод 53 (17.06.1960) є логічним продовженням епізоду 51

(16.06.1960). Тому я беру за правило, що загальна кількість епізодів у романі дорівнює 220, але якщо потрібно вказувати конкретний епізод, то нумерація залишається без змін, як і наведено в газеті.

⁴ Газета спочатку виходила в м. Шанхаї (з лютого 1928 р.). У період із 1938-го до 1949 р. штаб-квартира газети неодноразово змінювала своє місце розташування на території материкового Китаю, а 12 березня 1949 р. остаточно влаштувалася в м. Тайпеї (Тайвань) [王凤超 1991, 139]. Щоденний наклад газети не зазначено, але можна припустити, що він був великий, оскільки це була єдина офіційна газета керівної партії Гоміньдан.

⁵ Формально останньою вказано главу XV (十五), однак, найімовірніше, мовиться про друкарську помилку: після глави XII (十二, епізоди 155–167) спершу йде глава I / III (一三, епізоди 168–199), а потім глава XIII (十三, епізоди 199–209). Тому подальша нумерація глав має зсув. Я беру за правило, що загальна кількість глав у романі дорівнює 16, але в перекладі я послуговуюся нумерацією, наведеною в газеті.

⁶ Всього в романі наведено 50 повних віршів (9 *ши* та 41 *ци*), а також рядки з 17 віршів (11 *ши* та 6 *ци*).

⁷ У середньовічному Китаї катання на гойдалках було найулюбленішою розвагою дівчат, які гойдалися на них весь день до сутінків і глибокої ночі, не відчуваючи втоми. Гойдалки були звичним предметом інтер'єру, їх “встановлювали всередині та зовні всіх будівель, щоб люди могли спостерігати прекрасні пейзажі у весняні дні” [Wang, Cai 2016, 487].

⁸ Зачіска *шуанцзі* (雙髻, “два пучки”) була вельми поширена за часів династії Сун серед незаміжніх дівчат: волосся розчісували і зав'язували у два пучки на маківці. Такий тип зачіски в жінки вказував на її низьке становище в суспільстві: *шуанцзі* робили жінки, що обслуговували клієнтів у ресторанах, та співачки з “веселих кварталів” [Liu 2016, 29]. Тут згадка цієї зачіски підкреслює соціальний статус Цайсан, яка є служницею в сім'ї Лі.

⁹ Майже в усіх випадках, описуючи бесіди між родичами, друзями та навіть під час звертання слуг до господарів, автор вживає займенник “ти” (你), а не ввічливу форму “Ви” (您). У цьому перекладі я залишаю займенник “ти” в усіх випадках, як і в оригіналі, окрім звертань слуг до господарів.

¹⁰ Цзінань (濟南) – місто в провінції Шаньдун (山東), де народилась поетеса та, найімовірніше, провела своє дитинство.

¹¹ Тут Нань Гунбо припускається помилки, описуючи час до заміжжя поетеси. За свідченням самої Лі Цінчжао в автобіографії під назвою «Післямова до “Записів про написи на бронзі та каменях”» (“金石錄後序”, 1135 р.), вона вийшла заміж за Чжао Мінчена в 1101 р.: “Я вийшла заміж за пана Чжао в рік *сіньси* під гаслом правління *Цзяньчжун* [цзиньго]” (“余建中辛巳, 始歸趙氏”). За підрахунком віку, що використовувався в Китаї до XX ст., при народженні дитина вже вважалася однорічною, і кожного Нового року за місячним календарем, а не кожен дату народження, вона ставала старшою на один рік. Відповідно, за китайською традицією на момент заміжжя поетесі було близько 18 років, а ці події в романі можна датувати роком раніше.

¹² Вища академія (太學), або Імператорська академія (國子監, дослівно: “Академія синів держави”), – найвищий навчальний заклад у давньому та середньовічному Китаї. Усі студенти були дітьми чиновників вище п'ятого рангу. Під час правління імператора Хуейцзунна (徽宗, 1082–1135) кількість студентів збільшилася в декілька разів та досягла позначки 3800 осіб [China... 2007, 534–535]. Протягом століть цей заклад неодноразово змінював свою назву, зокрема за часів династії Сун називався Вища академія, а назва Імператорська академія була закріплена за ним лише в 1306 р. Нань Гунбо вживає обидві ці назви, однак для уніфікації та відповідності історичній правді я використовую лише назву Вища академія.

¹³ Див. коментар 11.

¹⁴ Бяньцзін (汴京) – сучасне місто Кайфен (開封), провінція Хенань (河南). За часів династії Північна Сун (北宋, 960–1127) був столицею Китаю. На початку XII ст. Бяньцзін був найбільшим містом у світі, у ньому проживало понад 1 мільйон осіб [楊渭生 2008, 305].

¹⁵ *Pina* (琵琶) – чотириструнний щипковий музичний інструмент типу лютні, що має грушоподібний дерев'яний корпус із кількістю ладів від 12 до 31. *Pina* досягла найвищої популярності за часів правління династії Тан і була головним музичним інструментом при імператорському дворі. Проте, починаючи з династії Сун, *pina* поступово втратила популярність та прихильність серед членів імператорського двору, хоча її і далі використовували літератори [Myers 1992, 17].

¹⁶ Автор вживає ієрогліфи 大姑, але тут це ввічливе звертання до жінки, а не ступінь споріднення.

¹⁷ Дитяче ім'я (小字) – це ім'я, яке батьки давали немовлятам після народження. Воно зазвичай використовувалося лише в межах сім'ї [Adamek 2017, 31].

¹⁸ Автор використовує ієрогліфи 伯伯, але тут це не ступінь споріднення, а шаноблива назва чоловіка, який є ровесником його батька або старшим за нього.

¹⁹ *Чи* (尺) – міра довжини, яка за часів правління династії Сун дорівнювала 30,72 см. Тобто відстань між Лі Цінчжао і Чжао Мінченом була менш ніж один метр.

²⁰ Чжао Тінчжи (趙挺之, друге ім'я Чженфу 正夫, 1040–1107) – батько Чжао Мінчена. Народився у Чжучені. У 1070 році склав імператорський іспит та здобув ступінь *цзіншши* (進士). У перші роки правління імператора Хуейцзуна (徽宗, 1082–1135) він швидко піднявся по кар'єрних сходах, за п'ять років послідовно досягнувши посади помічника міністра в Міністерстві обрядів і церемоній, начальника Цензорату, першого радника в Імператорській канцелярії, помічника першого міністра та помічника начальника Імператорського секретаріату. У 1105 році за поданням прем'єр-міністра Ця Цзіна (蔡京, друге ім'я Юаньчан 元長, 1047–1126), враженого здібностями Чжао Тінчжи, імператор призначив його на посаду *дасюеши* – великого радника імператора. Проте невдовзі Ця Цзін втратив прихильність імператора, який зняв його з посади, залишивши Чжао Тінчжи своїм єдиним радником та надавши йому повноваження прем'єр-міністра. Однак панування Чжао Тінчжи було недовгим, оскільки через декілька місяців Ця Цзін знайшов спосіб повернутися до влади та усунути його. Через п'ять днів після цього Чжао Тінчжи помер, “а через три дні після його смерті всі його родичі в столиці були заарештовані та ув'язнені. Після проведення розслідування, яке не виявило фактів [хабарництва], у сьомому місяці [ix] було звільнено з ув'язнення” [柯宝成 2009, 199]. Вже посмертно Чжао Тінчжи був позбавлений своїх титулів, але його сім'ї було дозволено повернутися до свого маєтку у провінції [Djao 2010, 74–75], тому “Пані Го (вдова Чжао Тінчжи. – Г. Д.) [разом із] сином Мінченом та його дружиною Цінчжао оселилася в Цінчжоу” [柯宝成 2009, 199].

²¹ Нічна варта, або *ген* (更), – у давньому та середньовічному Китаї нічний час поділявся на п'ять *ген* по дві години кожний. Третя варта (三更) – це проміжок часу з 11-ї години вечора до 1-ї години ночі.

²² Лі Хоучжу (李後主), або Лі Юй (李煜, 937–978), – останній імператор династії Південна Тан (南唐) та видатний поет у жанрі *ци*. Більшість його поезій присвячено опису розкішного палацового життя та романтичних стосунків між чоловіком і жінкою.

²³ Це останній рядок із *ци* Лі Юя на мелодію “Квіти магнолії” (“木蘭花”).

²⁴ За часів династії Сун монети *цянь* (錢) виготовлялися з бронзи або заліза у формі круга з квадратним отвором посередині. За допомогою шнура, протягнутого через отвір, з них робили зв'язки зі 100 монет.

²⁵ Цін (青) – один з дев'яти округів у давньому Китаї. Ці (齊) – одне з найвідоміших давніх князівств (1046–221 до н. е.). Тут обидві назви використовуються як історичні назви території провінції Шаньдун.

²⁶ Кан (火炕) – традиційна система опалення в давньому та середньовічному Китаї. Це була платформа з підігрівом довжиною 2 або більше метрів, яка переважно виготовлялася з цегли.

²⁷ “Рідко буває, щоб старий друг прийшов у негоду” (“最難風雨故人來”) – це другий рядок з парного напису *дуйлянь* авторства відомого цінського бібліофіла та історика Суня Сін'яня (孫星衍, друге ім'я Юаньжу 淵如, 1753–1818). Проте в цьому епізоді роману Наня Гунбо описано події близько 1102 р., і Лу Дефу використовує його, наче це всім відомий вислів.

²⁸ Тут сталий вираз “Там, де було синє море, нині тутові гаї” (“滄海桑田”), що має значення “великі зміни”, “мінливості долі”, скорочено до двох ієрогліфів – 滄桑.

²⁹ Зала Чистої етики (明倫堂) – спершу це було приміщення в храмах Конфуція, про яке згадує ще Мен-цзи (孟子, 372–289 до н. е.) [高明士 2004, 75]. Потім приміщення з такою назвою почали з'являтися у школах та інших навчальних закладах. За призначенням це була головна навчальна аудиторія для студентів, де вони збиралися для читання конфуціанських текстів або дискусій.

³⁰ *Лі* (里) – міра довжини, яка за часів правління династії Сун дорівнювала 552,96 м. Тобто їм треба було проїхати верхи близько 12 км в один бік.

³¹ У середньовічному Китаї існувало два типи станцій уздовж дороги, які використовували для відпочинку під час подорожі, – станція за 10 лі (十里亭) та станція за 5 лі (五里亭).

³² *Чуаньці* (傳奇, дослівно: “історії про дивовижне”) – літературний жанр, що став популярним за часів династій Тан і Сун.

³³ Нань Гунбо дуже влучно використовує тут вислів “Син з родини, що має тисячу золотих, не сідатиме під стріхою” (“千金之子, 坐不垂堂”). Він походить з 101 глави “Історичних нотаток” (“史記”) Сима Цяня (司馬遷, друге ім’я Цзичан 子長, 145?–86 до н. е.?) і безпосередньо пов’язаний із нерозсудливістю вершника: «Якось Вень-ді піднявся на Балін, маючи намір промчати вниз крутим західним схилом на всьому скаку. Юань Ан, що скакав поруч, схопив поводи і втримав коней. Государ запитав його: “Ви що, воєначальнику, боїтеся?” Ан відповів: “Я чув, що спадкоємець, який володіє тисячею золотих, не сидітиме під стріхою; чоловік, який володіє сотнею золотих, не тулиться до поручнів; мудрий правитель уникає ризикованих ситуацій, не сподіваючись на щасливий випадок. Ви ж, ваша величність, мчитеся зараз на шести скакунах крутим схилом. А що, коли коні понесуть і екіпаж перекинеться? Якщо ви так легковажно ставитеся до себе, подумайте про храм ваших предків та про імператрицю!” Тоді імператор зупинився».

³⁴ *Юаньюдан* (元佑黨) – партія консерваторів, противників Вана Аньши (王安石, друге ім’я Цзефу 介甫, 1021–1086) та його “Нової політики” (“新法”), яку очолював Сима Гуан (司馬光, друге ім’я Цзюньши 君實, 1019–1086). Основними цілями реформ Вана Аньши були скорочення державних витрат і зміцнення армії на півночі країни. Задля досягнення цієї мети було впроваджено низку нових законів, які насамперед стосувалися оподаткування, освіти, надання позик, найму робочої сили тощо. “Новій політиці” протистояли члени партії *Юаньюдан*, які вважали, що уряд існує лише для еліти і формується завдяки еліті, та виступали проти підвищення податків, у такий спосіб захищаючи багатих та політично корисних членів суспільства. Детальніше див.: [Vol 1994, 246–253]. У романі Наня Гунбо партія Вана Аньши та його прихильники зазначаються як “Нова партія” (“新派”), а їхні супротивники – як “Стара партія” (“舊派”).

³⁵ Су Дунпо (蘇東坡), або Су Ши (蘇軾, друге ім’я Цзичжань 子瞻, 1037–1101), – видатний сунський політик, письменник та каліграф. Є одним з “восьми великих авторів династій Тан і Сун” (“唐宋八大家”). Вважається засновником стилю *хао-фан* у жанрі *ци* (豪放詞, нестримано-героїчний стиль), для якого характерна відкрита емоційність, пов’язана з патріотичною чи героїчною тематикою. У таких *ци* наявний розгорнутий опис грандіозних пейзажів та відкрито подана позиція автора у зв’язку з політичними подіями чи філософськими питаннями [Rydholm 1998, 216–218].

³⁶ Цай Цзін (蔡京, друге ім’я Юаньчан 元長, 1047–1126) – видатний сунський політик, який підтримував партію консерваторів при імператорському дворі. Протягом багатьох років обіймав найвищі посади в державі: міністра податків, першого заступника міністра, а згодом і міністра Імператорського секретаріату, радника імператора, генерал-губернатора області та прем’єр-міністра.

³⁷ У період правління династій Західна Чжоу (西周, 1046–771 рр. до н. е.) та Східна Чжоу (東周, 770–256 рр. до н. е.) виготовлялася велика кількість бронзових предметів, зокрема зброя, ритуальний посуд та музичні інструменти, які прикрашалися декоративними візерунками та ієрогліфами. Завдяки цьому до нашого часу збереглися тексти тих часів.

³⁸ Чен Ї (程頤, друге ім’я Чженшу 正叔, 1033–1107) – китайський філософ, один із засновників неоконфуціанської течії “Школа Чен-Чжу” (“程朱理學”).

³⁹ Лю Чжи (劉摯, друге ім’я Шеньлао 莘老, 1030–1098) – відомий сунський політик, обіймав різні посади – від імператорського цензора до міністра Імператорського секретаріату.

⁴⁰ *Цзюлоу* (酒樓) – заклад для проведення різноманітних зустрічей та бенкетів за часів династій Тан та Сун, зокрема тут збиралися літератори для написання *ши* та *ци*, а також чиновники для проведення різноманітних переговорів. *Цзюлоу* були розташовані поруч із публічними домами, і для проведення бенкетів запрошували звідти співачок. Заклади відрізнялися розмірами та ступенем розкоші, відповідаючи потребам певних категорій відвідувачів [West 1997, 71].

⁴¹ *Ци* традиційно поділяються на три форми, або *циті* (詞體), де кількість ієрогліфів є ключовою відмінністю між ними: *сяолін* (小令), *чжундяо* (中調) і *чандяо* (長調) [吳文蜀 2016, 33–34]. Зокрема, *сяолін* містить від 14 до 58 ієрогліфів, *чжундяо* – від 59 до 90 ієрогліфів, а *чандяо* – від 91 до 240 ієрогліфів.

⁴² Свято Чун'ян, або свято Подвійної Дев'ятки (重陽), припадає на дев'ятий день дев'ятого місяця за місячним календарем і є святом осіннього рівнодення в Китаї.

⁴³ *Ци* писалися на різні мелодії, кожна з яких мала власну назву, або *цитай* (詞牌).

⁴⁴ Чжоу Бан'янь (周邦彥, друге ім'я Мейчен 美成, 1056–1121) – видатний сунський поет та чиновник. Він відомий як “Патріарх серед поетів у жанрі *ци*” (“詞家正宗”) або “Перший серед поетів у жанрі *ци*” (“詞家之冠”). Його *ци* переважно присвячені романтичному коханню, опису подорожей та пейзажів. Дуже добре знався на музиці та написав багато мелодій до власних *ци*. За часів правління сунського імператора Хуейцзун (徽宗, 1082–1135) очолював Музичну палату *Юефу* (樂府).

ЛІТЕРАТУРА

Дащенко Г. В. **Жанрово-стильова своєрідність творчості Лі Цінчжао**. Дис. ... кандидата філологічних наук. Дніпропетровськ, 2014.

Adamek P. **Good Son Is Sad If He Hears the Name of His Father: The Tabooing of Names in China As a Way of Implementing Social Values**. London – New York, 2017.

Bol P. **“This Culture of Ours”: Intellectual Transitions in T'ang and Sung China**. Palo Alto, 1994.

China: Five Thousand Years of History and Civilization / Ed. by Ye Lang, Zhenggang Fei, and Tianyou Wang. Hong Kong, 2007.

Dashchenko H. The Genesis of Yi'an Style (易安體) in Medieval Chinese Poetry // **Respectus Philologicus**. Vol. 41, Núm. 46. 2022. DOI: <https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2022.41.46.113>

Djao W. **A Blossom like no Other: Li Qingzhao**. Toronto, 2010.

Egan R. **The Burden of Female Talent: The Poet Li Qingzhao and Her History in China**. Cambridge – London, 2013.

Liu F. **Apparel and Accessories // A Social History of Middle-Period China: The Song, Liao, Western Xia and Jin Dynasties**. Cambridge, 2016.

Myers J. **The Way of the Pipa: Structure and Imagery in Chinese Lute Music**. Kent, 1992.

Rydholm L. **In Search of the Generic Identity of Ci Poetry**. Doctoral dissertation. Stockholm, 1998.

Wang Z., Cai Ch. **Entertainment and Sports // A Social History of Middle-Period China: The Song, Liao, Western Xia and Jin Dynasties**. Cambridge, 2016.

West S. H. **Playing With Food: Performance, Food, and the Aesthetics of Artificiality in the Sung and Yuan // Harvard Journal of Asiatic Studies**. Vol. 57, No. 1. 1997. DOI: <https://doi.org/10.2307/2719361>

蔡造珉. 南宮搏著作研究. 臺北, 2014.

陈祖美. 李清照评传. 南京, 1995.

傅东华. 李清照. 上海, 1931.

高明士. 中國教育史. 臺北, 2004.

黄盛璋. 赵明诚李清照夫妇年谱 // 李清照研究汇编. 香港, 1974.

江俊逸. 南宮搏歷史小說研究. 博士論文. 中國文化大學, 2004.

柯宝成. 李清照全集: 汇评本. 武汉, 2009.

李冷衷. 李易安年譜. 北平, 1929.

南宮搏. 洛神修訂版前記. 中國時報, 28.05.1975.

南宮搏. 談李清照: 李清照第一次婚姻大略 (三) 新生晚報, 07.05.1964.

南宮搏. 談李清照: 前記 (一) 新生晚報, 05.05.1964.

王凤超. 中国报刊史话. 北京, 1991.

吴文蜀. 词学概说. 北京, 2016.

杨渭生. 宋代文化新观察. 保定, 2008.

于中航. 李清照年譜. 臺北, 1995.

张超主. 台港澳及海外华人作家词典. 南京, 1994.

诸葛忆兵. 李清照葛忆兵与赵明诚. 北京, 2004.

REFERENCES

Dashchenko H. V. (2014), *Zhanrovo-stylova svoieridnist tvorchosti Li Tsinchzhao*. Dys. ...kandydata filolohichnykh nauk, Dnipropetrovskiy natsionalnyi universytet imeni Olesia Honchara. (In Ukrainian).

- Adamek P. (2017), *Good Son Is Sad If He Hears the Name of His Father: The Tabooing of Names in China As a Way of Implementing Social Values*, Routledge, London and New York.
- Bol P. (1994), *“This Culture of Ours”: Intellectual Transitions in T’ang and Sung China*, Stanford University Press, Palo Alto.
- China: *Five Thousand Years of History and Civilization* (2007), Ye Lang, Zhenggang Fei, and Tianyou Wang (eds), City University of Hong Kong Press, Hong Kong.
- Dashchenko H. (2022), “The Genesis of Yi’an Style (易安體) in Medieval Chinese Poetry”, *Respectus Philologicus*, Vol. 41, Núm. 46, pp. 120–131. DOI: <https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2022.41.46.113>
- Djao W. (2010), *A Blossom like no Other: Li Qingzhao*, Ginger Post Inc., Toronto.
- Egan R. (2013), *The Burden of Female Talent: The Poet Li Qingzhao and Her History in China*, Harvard University Asia Center, Cambridge and London.
- Liu F. (2016), “Apparel and Accessories”, in *A Social History of Middle-Period China: The Song, Liao, Western Xia and Jin Dynasties*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 1–59.
- Myers J. (1992), *The Way of the Pipa: Structure and Imagery in Chinese Lute Music*, The Kent State University Press, Kent.
- Rydholm L. (1998), *In Search of the Generic Identity of Ci Poetry*, Doctoral dissertation, Stockholm University.
- Wang Z. and Cai Ch. (2016), “Entertainment and Sports”, in *A Social History of Middle-Period China: The Song, Liao, Western Xia and Jin Dynasties*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 446–496.
- West S. H. (1997), “Playing With Food: Performance, Food, and the Aesthetics of Artificiality in the Sung and Yuan”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 57, No. 1, pp. 67–106. DOI: <https://doi.org/10.2307/2719361>
- Cai Z. (2014), *Nan Gongbo zhuzuo yanjiu*, Wanjuanlou, Taipei. (In Chinese).
- Chen Z. (1995), *Li Qingzhao pingzhuan*, Nanjing daxue chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Fu D. (1931), *Li Qingzhao*, Shanghai shangwu yinshuguan, Shanghai. (In Chinese).
- Gao M. (2004), *Zhongguo jiaoyu shi*, Taida chuban zhongxin, Taipei. (In Chinese).
- Huang Sh. (1974), “Zhao Mingcheng Li Qingzhao fufu nianpu”, in *Li Qingzhao yanjiu huibian*, Chongwen shudian, Xianggang, pp. 132–187. (In Chinese).
- Jiang J. (2004), *Nan Gongbo lishi xiaoshuo yanjiu*, Boshi lunwen, Zhongguo wenhua daxue. (In Chinese).
- Ke B. (2009), *Li Qingzhao quanji: huiping ben*, Chongwen shuju, Wuhan. (In Chinese).
- Li L. (1929), *Li Yi’an nianpu*, Mingshe, Beiping. (In Chinese).
- Nan G. (1975), “Luo shen xiuding ban qianji”, *Zhongguo shibao*, May 28, p. 12. (In Chinese).
- Nan G. (1964), “Tan Li Qingzhao: Li Qingzhao di yi ci hunyin dalüe (san)”, *Xinsheng wanbao*, May 07, p. 5. (In Chinese).
- Nan G. (1964), “Tan Li Qingzhao: Qianji (yi)”, *Xinsheng wanbao*, 05.05. p. 5. (In Chinese).
- Wang F. (1991), *Zhongguo baokan shihua*, Shangwu yinshuguan, Beijing. (In Chinese).
- Wu Zh. (2016), *Cixue gaishuo*, Zhonghua shuju, Beijing. (In Chinese).
- Yang W. (2008), *Songdai wenhua xin guan cha*, Hebei daxue chubanshe, Baoding. (In Chinese).
- Yu Zh. (1995), *Li Qingzhao nianpu*, Taiwan shangwu yinshuguan, Taipei. (In Chinese).
- Zhang Ch. (1994), *Tai Gang Ao ji haiwai huaren zuojia cidian*, Nanjing daxue chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Zhuge Y. (2004), *Li Qingzhao yu Zhao Mingcheng*, Zhonghua shuju, Beijing. (In Chinese).

Нань Гунбо

Лі Цінчжао. Глави I–III /

Переклад з китайської, вступна стаття та коментарі Г. В. Дашченко

У цій публікації вперше в синології представлено переклад глав I–III (епізоди 1–28) історичного роману “Лі Цінчжао” (“李清照”) авторства гонконзького письменника Наня Гунбо (南宮搏, 1924–1983). Цей твір є першою відомою спробою створити белетризовану версію біографії видатної китайської поетеси Лі Цінчжао (1084–1155?). Роман друкувався з 26 квітня до 18 грудня 1960 р. на Тайвані в “Центральній щоденній газеті” (“中央日報”), одній з найстаріших газет китайською мовою у світі та офіційній газеті партії Гоміньдан.

Ключовим елементом композиції роману є поезія в жанрах *ши* і *ци* китайських поетів династій Тан (唐朝, 618–907) та Сун (宋朝, 960–1279), яку Нань Гунбо використовує як основу для побудови сюжету.

“Лі Цінчжао” ніколи не перевидавався та не виходив окремим виданням, що, зокрема, спричинено вкрай бурхливою емоційною реакцією читачів, літературних критиків та журналістів не лише на Тайвані, а й у Гонконзі, Китаї та інших країнах Далекого Сходу, які вбачали в романі осквернення пам’яті поетеси. Він також ніколи не був предметом дослідження китайських, тайванських або західних дослідників та ніколи не перекладався іноземною мовою. У деяких наукових дослідженнях тайванських учених цей роман зазначений як втрачений.

Вступна стаття знайомить з відомостями про автора, історією виходу роману та критикою навколо нього. У примітках наведено пояснення термінів та реалій, а також стислі відомості про історичних осіб, згаданих у романі.

Ключові слова: Нань Гунбо; Лі Цінчжао; роман; поезія; біографія; критика

Переклад надійшов до редакції 09.09.2024